

Висновок № 3 (2002)
Консультативної ради європейських суддів
до уваги Комітету Міністрів Ради Європи
щодо принципів та правил, які регулюють
професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики,
несумісної поведінки та безсторонності*

1. Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) підготувала цей Висновок на підставі відповідей держав-членів на запитання опитувальної анкети та текстів, підготовлених робочою групою КРЕС та експертом КРЕС з цього питання — п. Дені Саля (Denis Salas) (Франція).

2. Цей Висновок посилається на Висновок КРЕС № 1 (2001) (www.coe.int/legalprof, ССЈЕ (2001) 43) щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів, особливо пункти 13, 59, 60 та 71.

3. Під час підготовки цього Висновку КРЕС взяла до уваги низку інших документів, зокрема:

- Основні принципи ООН щодо незалежності правосуддя (1985 р.);
- Рекомендацію № R (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежності, ефективності та ролі суддів;
- Європейську Хартію про статус суддів (1998 р.) (DAJ/DOC(98) 23);
- Кодекс суддівської поведінки (Бангалорська редакція проекту)¹.

4. Цей Висновок охоплює дві основні сфери:

- принципи та правила, які регулюють професійну поведінку суддів та ґрунтуються на визначенні етичних принципів, які повинні відповідати дуже високим стандартам та можуть бути включені до переліку стандартів професійної поведінки, складеного самими судьями (А);
- принципи та процедури, що регулюють кримінальну, цивільну й дисциплінарну відповідальність суддів (Б).

5. КРЕС поставила запитання у цьому контексті, чи відповідають існуючі правила та принципи у всіх своїх аспектах незалежності й безсторонності судів, що вимагається Європейською конвенцією про права людини.

6. Таким чином, КРЕС намагалася дати відповідь на такі запитання:

- які стандарти поведінки повинні застосовуватися до суддів?
- як стандарти поведінки повинні бути сформульовані?
- що відбувається у разі притягнення суддів до кримінальної, цивільної та дисциплінарної відповідальності?

7. КРЕС вважає, що відповіді на ці запитання сприятимуть виконанню Рамкового глобального плану дій для суддів у Європі, особливо в частині розгляду пріоритетних питань, що стосуються прав та обов'язків суддів, професійної поведінки та етики (див. документ № ССЈЕ (2001) 24, Додаток А, частина III В), та відсилає у цьому контексті до висновків у пунктах 49, 50, 75, 76 та 77 нижче.

А. СТАНДАРТИ СУДДІВСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

8. Етичні аспекти поведінки суддів необхідно обговорити з різних причин. Методи, що використовуються для вирішення спорів, повинні завжди викликати

* Страсбург, 19 листопада 2002 року, документ № ССЈЕ (2002), ор. № 3.

¹ Цей документ було переглянуто в листопаді 2002 року, у результаті з'явилися Принципи суддівської поведінки (Бангалорські принципи). КРЕС не розглядала ці Принципи. У пояснювальній записці до цих Принципів відзначено внесок робочої групи КРЕС.

довіру. Повноваження, надані суддям, тісно пов'язані з цінностями правосуддя, справедливості та свободи. Стандарти поведінки, що застосовуються до суддів, впливають із цих цінностей і є передумовами довіри до відправлення правосуддя.

9. Довіра до судової системи є ще важливішою у контексті зростаючої глобалізації спорів та поширення судових рішень. Крім того, у державі, що керується верховенством права, громадськість має право очікувати прийняття загальних принципів, які сумісні з поняттям справедливого суду та гарантують основоположні права. Обов'язки, покладені на суддів, були визначені з метою гарантування їхньої безсторонності та ефективності їхніх дій.

1) Які стандарти поведінки повинні застосовуватися до суддів?

10. Будь-який аналіз правил, які регулюють професійні вимоги до суддів, повинен включати розгляд основоположних принципів та поставлених цілей.

11. Які б методи не використовувалися для відбору й підготовки суддів та якою б широкою не була їхня влада, суддям довірені повноваження, і вони працюють у сферах, які торкаються самої суті людського життя. Нещодавнє дослідження вказує на те, що з усіх публічних установ найбільше змінилася, мабуть, саме судова система у європейських країнах¹. Упродовж останніх років демократичні суспільства висували все зростаючі вимоги до своїх судових систем. Зростання плюралізму в наших суспільствах призводить до того, що кожна соціальна група намагається знайти визнання або захист, які вона не завжди отримує. Хоча побудова демократичних суспільств зазнала значного впливу, національні особливості залишаються. Загальновідомим є те, що східноєвропейські країни, які позбавляються тоталітарних режимів, убачають у праві та правосудді забезпечення легітимності, яка є незамінною для відбудови демократії. У таких країнах більш ніж деінде судова система намагається утвердити себе по відношенню до інших публічних органів влади через свою функцію судового контролю.

12. Повноваження, надані суддям, регулюються не тільки внутрішнім правом — національним волевиявленням, а й принципами міжнародного права та правосуддя, як це прийнято в сучасних демократичних суспільствах.

13. Метою довірення таких повноважень суддям є надання їм можливості відправляти правосуддя, застосовуючи закон та гарантуючи те, що кожна людина має права та/або власність, які правомірно належать їй та яких вона була або могла бути несправедливо позбавлена.

14. Ця мета знайшла своє відображення у статті 6 Європейської конвенції з прав людини, яка, з точки зору користувачів судової системи, констатує, що *"кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом"*. Будучи далекою від того, щоб стверджувати, що судді всесильні, Конвенція підкреслює гарантії, наявні для учасників судового провадження, та визначає принципи, на яких ґрунтуються обов'язки судді: незалежність та безсторонність.

15. Упродовж останніх років з'явилося визнання необхідності посилити гарантії судової незалежності та безсторонності; було створено спеціальні органи для захисту судової системи від політичного втручання; важливість Європейської конвенції з прав людини зросла та знайшла своє відображення у практиці Європейського суду у Страсбурзі та національних судів.

16. Незалежність судді є основоположним принципом та правом громадян кожної держави, у тому числі самих суддів. Тут є два аспекти: інституційний та індивідуальний.

¹ Robert Ph., Cottino A. (ed.). Les mutations de la justice. Comparaisons europeennes. — Harmattan, 2001.

Сучасна демократична держава має спиратися на розподіл влади. Кожний окремих суддя повинен робити все для захисту суддівської незалежності як на інституційному, так і на індивідуальному рівнях. Обґрунтування такої незалежності було детально викладено у Висновку КРЄС № 1 (2001), пунктах 10—13. Як зазначалося у тому Висновку, незалежність нерозривно пов'язана та є передумовою безсторонності судді, яка є необхідною для існування довіри до судової системи та впевненості, котру суди повинні вселяти в демократичне суспільство.

17. Стаття 2 Основних принципів щодо незалежності правосуддя, розроблених ООН у 1985 році, передбачає, що суди вирішують справи безсторонньо, спираючись на факти та відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонукань, тиску, погроз або втручання, прямого чи опосередкованого, з боку будь-кого та з будь-якої причини. Відповідно до статті 8 судді повинні завжди поводитися таким чином, щоб зберегти гідність своєї посади, а також безсторонність і незалежність судової влади.

18. У своїй Рекомендації № R (94) 12 щодо незалежності, ефективності та ролі суддів (Принцип I(2)(d) Комітет Міністрів Ради Європи визначив, що судді повинні мати необмежену свободу вирішувати справи безсторонньо, у відповідності із своїм сумлінням та тлумаченням фактів згідно з чинними правовими нормами.

19. Європейська Хартія про статус суддів передбачає, що закон для суддів повинен гарантувати безсторонність, якої члени суспільства мають право очікувати від суддів (пункт 1.1). КРЄС повністю підтримує таке положення Хартії.

20. Безсторонність визначається Європейським судом відповідно до суб'єктивного підходу, який бере до уваги особисте переконання або інтереси конкретного судді в певній ситуації, а також, відповідно до об'єктивного підходу, що передбачає надання суддею гарантій, достатніх для усунення будь-якого правомірного сумніву у цьому відношенні¹.

21. Судді повинні за всіх обставин діяти безсторонньо з тим, щоб забезпечити відсутність правомірних підстав у громадян підозрювати якусь упередженість. У цьому відношенні безсторонність повинна бути очевидною як під час виконання суддею судових функцій, так й інших дій.

а. Безсторонність та поведінка суддів під час виконання своїх судових функцій

22. Суспільна довіра та повага до судової влади є гарантіями ефективності системи правосуддя: поведінка суддів у їхній професійній діяльності, зрозуміло, розглядається громадськістю як необхідна складова довіри до судів.

23. Судді, таким чином, повинні виконувати свої обов'язки, уникаючи фаворитизму та проявів упередженості. Вони не повинні приймати рішення, беручи до уваги щось, що виходить за рамки застосування юридичних норм. Поки судді розглядають справу або готуються до її розгляду, вони не повинні свідомо робити будь-яких коментарів, які можуть розглядатися як винесення рішення наперед або які можуть вплинути на справедливість судового розгляду. Вони повинні демонструвати однакове ставлення по відношенню до всіх осіб (сторін, свідків, адвокатів тощо) без відмінностей, що ґрунтуються на неправомірних підставах або є несумісними з належним виконанням суддівських функцій. Судді також повинні забезпечити, щоб їхня професійність не ставилася під сумнів під час виконання ними своїх функцій.

¹ Див., наприклад: справа Піерсак (Piersack), рішення від 1 жовтня 1982 р., Серія А 53, параграф 30; справа Де Куббер (De Cubber), рішення від 26 жовтня 1984 р., Серія А 86, параграф 24; справа Деміколі (Demicoli), рішення від 27 серпня 1991 р., Серія А 210, параграф 40; справа Сейнт-Марі (Sainte-Marie), рішення від 16 грудня 1992 р., Серія А 253-А, параграф 34.

24. Судді також повинні виконувати свої функції, керуючись принципом рівноправного ставлення до сторін, уникаючи будь-якої упередженості або будь-якої дискримінації, підтримуючи баланс між сторонами та забезпечуючи справедливий розгляд справи для кожної із сторін.

25. Ефективність судової системи також вимагає від суддів високого рівня професійної свідомості. Судді повинні забезпечувати високий рівень професійної компетентності за допомогою базової підготовки та подальшого навчання, що забезпечить їм належну кваліфікацію.

26. Судді також повинні виконувати свої функції із старанністю та розумною швидкістю. Для цього, звісно, вони повинні бути забезпечені необхідними приміщеннями, обладнанням та помічниками. За таких умов судді повинні бути свідомі своїх обов'язків та виконувати їх згідно з пунктом 1 статті 6 Європейської конвенції з прав людини з метою прийняття рішення упродовж розумного строку.

б. Безсторонність та позасудова поведінка суддів

27. Судді не повинні бути ізольовані від суспільства, в якому вони живуть, оскільки судова система може тільки тоді функціонувати належним чином, коли судді не втрачають відчуття реальності. Більш того, судді, будучи громадянами, мають основоположні права та свободи, які захищені, зокрема, Європейською конвенцією з прав людини (свобода думки, релігійна свобода тощо). Таким чином, вони повинні загалом вільно займатися позапрофесійною діяльністю на свій розсуд.

28. Тим не менше, така діяльність може становити загрозу їхній неупередженості та іноді навіть їхній незалежності. Тому необхідно знайти розумний баланс між ступенем участі суддів у житті суспільства та необхідністю бути й виглядати такими, що є безсторонніми та незалежними при виконанні своїх функцій. Останньою перевіркою має бути запитання, чи у певному соціальному контексті та з точки зору розсудливого, поінформованого спостерігача не займається суддя діяльністю, яка могла б об'єктивно піддавати ризику його незалежність або безсторонність.

29. Судді повинні гідно поводити себе у своєму приватному житті. З огляду на різноманіття культурного життя у державах-членах Ради Європи та постійний розвиток моральних цінностей стандарти поведінки суддів у приватному житті неможливо викласти точно. КРЕС заохочує утворення в рамках судової системи одного чи більше органів або осіб, що виконували б консультативні й дорадчі функції та були б доступними для суддів, коли у них виникає сумнів щодо сумісності їхньої приватної діяльності із статусом судді. Наявність таких органів або осіб могла б стимулювати обговорення в межах судової влади змісту та важливості правил етики. Такі органи або особи могли б діяти під егідою Верховного Суду або об'єднань суддів. Вони у будь-якому випадку повинні бути відокремленими від органів, що відповідають за застосування дисциплінарних санкцій, та мати інші цілі діяльності.

30. Участь суддів у політичній діяльності створює досить серйозні проблеми. Звичайно, судді залишаються громадянами та повинні мати право на реалізацію своїх політичних прав, які гарантовані всім громадянам. Однак з точки зору забезпечення справедливого судового розгляду та правомірних суспільних очікувань судді повинні утримуватися від ведення публічної політичної діяльності. У деяких країнах цей принцип включено до дисциплінарних правил, а будь-яка поведінка, яка суперечить обов'язку судді демонструвати стриманість, підлягає покаранню. У правилах також чітко визначено, що обов'язки судді є несумісними з деякими політичними посадами (у національному Парламенті, Європейському парламенті або місцевих радах), іноді навіть забороняючи подружжю судді обіймати такі посади.

31. У більш загальному плані необхідно розглянути участь суддів у публічних дискусіях політичного змісту. З метою збереження довіри суспільства до судової системи судді не повинні піддавати себе можливості політичних нападок, що є несумісним з нейтральністю, якої вимагає правосуддя.

32. Читаючи відповіді на запитання опитувальні анкети, здається, що в деяких країнах обрано обмежувальний підхід до участі суддів у політичній діяльності.

33. Обговорення в рамках КРЄС показали необхідність дотримання балансу між правом суддів на свободу думки та вираження поглядів і вимогою нейтральності. Таким чином, суддям необхідно (навіть якщо їхнє членство у політичній партії або участь у публічних дискусіях щодо основних проблем в суспільстві неможливо заборонити) утримуватися хоча б від будь-якої політичної діяльності, яка підриває їхню незалежність або загрожує видимості безсторонності.

34. Проте суддям має бути дозволено брати участь у деяких дискусіях, які стосуються національної політики у сфері судівництва. Необхідно, щоб із суддями можна було проводити консультації і щоб вони мали можливість брати активну участь у підготовці законодавства щодо їхнього статусу і, загалом, функціонування судової системи. З цього питання впливає й інше: чи можуть судді приєднуватися до профспілок. Згідно з їхнім правом на свободу вираження поглядів та думки, судді можуть реалізувати право приєднуватися до профспілок (свобода об'єднання), хоча, можуть існувати обмеження щодо участі у страйках.

35. Діяльність в іншій сфері дає суддям можливість розширити свій світогляд та усвідомити існування проблем у суспільстві, що доповнюватиме знання, отримані суддями під час роботи в суді. З іншого боку, це тягне за собою певні не малозначні ризики: це може розглядатися як суперечність з принципом розподілу влади та може послабити суспільне сприйняття незалежності й безсторонності суддів.

36. Питання залучення суддів до деяких видів урядової діяльності, як, наприклад, робота у патронатній службі міністра (cabinet ministeriel), тягне за собою особливі проблеми. Ніщо не може перешкодити судді здійснювати функції в адміністративному підрозділі міністерства (наприклад, у департаменті цивільного або кримінального законодавства міністерства юстиції); однак, питання судді, який стає штатним працівником патронатної служби міністра, є делікатнішим. Міністри можуть кого завгодно призначати на посади у свої патронатні служби, проте, тісно співпрацюючи з міністром, такі співробітники у певній мірі беруть участь у політичній діяльності міністра. За таких обставин перед зайняттям суддею посади в патронатній службі міністра, найкраще було б отримати висновок від незалежного органу, відповідального за призначення суддів, у якому були б визначено правила поведінки судді для кожної окремої ситуації.

в. Безсторонність та інші види професійної діяльності суддів¹

37. Специфічний характер суддівської діяльності та необхідність збереження гідності посади і захисту суддів від усіляких видів тиску означає, що судді повинні поводитися у такий спосіб, щоб уникати конфлікту інтересів або перевищення службових повноважень. Це вимагає від суддів необхідності утримуватися від будь-якого виду професійної діяльності, що може відволікати їх від виконання суддівських обов'язків або призводити лише до часткового виконання ними своїх обов'язків. У деяких країнах несумісні з функціями судді види діяльності чітко визначені законом про статус суддів, а представникам судової системи забороняється здійснювати будь-яку іншу професійну або оплачувану діяльність. Винятками є навчальна, дослідницька, наукова, літературна або мистецька діяльність.

38. У різних країнах, які вирішували питання несумісних з функціями судді видів діяльності, це мало різні наслідки (коротке резюме додається) та застосову-

¹ Для детального аналізу несумісності див. повідомлення Жан-П'єра Аттенона (Jean-Pierre Attenont), представлене на семінарі Ради Європи з питань закону про статус суддів (Бухарест, 19—21 березня 1997 р.), та повідомлення П'єра Корню (Pierre Cornu), представлене на семінарі Ради Європи з питань закону про статус суддів (Кишинів, 18—19 вересня 1997 р.).

валися різні методи, хоча в кожному випадку основним завданням було уникнути будь-яких нездоланих бар'єрів між суддями та суспільством.

39. КРЄС вважає, що правила професійної поведінки повинні вимагати від суддів уникати будь-яких видів діяльності, які могли б компрометувати гідність їхньої посади, а також підтримувати суспільну довіру до системи правосуддя шляхом мінімізування ризиків виникнення конфлікту інтересів. З цією метою вони повинні утримуватися від додаткової професійної діяльності, яка могла б обмежувати їхню свободу та загрожувати безсторонності. У цьому контексті КРЄС схвалює положення Європейської Хартії про статус суддів, згідно з якими свобода судді щодо здійснення діяльності поза межами судового мандату "не повинна обмежуватися до тих пір, поки така стороння діяльність не стає несумісною з вірою у безсторонність або незалежність судді, або з його готовністю сумлінно та в розумний строк розглядати справи" (пункт 4.2). Європейська Хартія також визнає право суддів вступати до професійних організацій та право висловлювати свою точку зору (пункт 1.7) з метою уникнення "надмірної жорсткості", яка може призвести до виникнення бар'єрів між суспільством та самими суддями (пункт 4.3). Важливим, проте, є те, щоб судді продовжували присвячувати більшу частину свого робочого часу здійсненню своїх суддівських обов'язків, у тому числі супутніх видів діяльності, та щоб вони не спокушалися на те, щоб присвячувати надмірну увагу позасудовим видам діяльності. Звичайно ж, існує підвищений ризик того, що таким видам діяльності приділятиметься більше уваги, якщо існує можливість отримання винагороди. Тим не менше, чітка межа між дозволеними та недозволеними видами діяльності повинна бути проведена залежно від країни, і цю функцію має здійснювати орган або особа відповідно до рекомендації, викладеної у пункті 29 вище.

г. Безсторонність та відносини суддів із засобами масової інформації

40. Існує загальна тенденція підвищення уваги ЗМІ до судових справ, особливо у сфері кримінального права та, зокрема, у деяких західноєвропейських країнах. Беручи до уваги ті зв'язки, які можуть формуватися між суддями та пресою, існує ризик того, що на поведінку суддів можуть справляти вплив журналісти. У зв'язку з цим КРЄС у своєму Висновку № 1 (2001) наголосила, що, хоча свобода преси є винятково важливим принципом, судовий процес повинен бути захищеним від надмірного зовнішнього впливу. Відповідно, судді повинні демонструвати обережність у своїх відносинах з пресою та бути здатними підтримувати свою незалежність і безсторонність, уникаючи будь-якої можливості використання своїх відносин із журналістами та надання безпідставних коментарів щодо справ, які вони розглядають. Право громадськості на отримання інформації, тим не менш, є основоположним принципом, що випливає із статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Це право передбачає, що суддя повинен відповідати очікуванням громадян шляхом прийняття чітких умотивованих рішень. Судді повинні також мати свободу для підготовки резюме або коментарів, які б викладали напрям або пояснювали важливість прийнятих рішень для громадськості. Крім того, у країнах, у яких судді залучені до кримінальних розслідувань, їм бажано узгодити необхідність утримуватися від коментарів з приводу справ, що перебувають у їхньому провадженні, з правом на отримання інформації. Тільки за таких умов судді можуть вільно здійснювати свої функції, не боячись тиску ЗМІ. КРЄС відзначила з інтересом, що в деяких країнах існує практика призначення судді, відповідального за спілкування з пресою, або прес-секретаря для інформування з питань, які цікавлять громадськість.

2) Яким чином повинні формулюватися стандарти поведінки?

41. Судові традиції континентальної Європи міцно підтримують ідею кодифікації. У кількох країнах уже прийнято кодекси поведінки в публічному секторі (поліція), у сфері регульованих законодавством професій (адвокати, лікарі) та в приватному

секторі (преса). Слідуючи прикладу США, кодекси етики для суддів також нещодавно були введені в інших країнах, особливо східноєвропейських.

42. Найдавнішим є італійський "Кодекс етики", який був прийнятий 7 травня 1994 року Асоціацією суддів Італії, професійною організацією судової системи. Термін "кодекс" є недоречним для нього, оскільки він складається з 14 статей, які повністю стосуються поведінки суддів (у тому числі голів судів) та охоплюють також поведінку прокурорів¹. Зрозуміло, що Кодекс не містить правил щодо дисциплінарної або кримінальної відповідальності, а є інструментом саморегулювання, створеним самою судовою владою. У статті 1 викладено загальний принцип: "У соціальному житті суддя повинен поводитися з гідністю та пристойно і залишатися уважним до суспільних інтересів. У межах своїх функцій та в кожній професійній дії він повинен керуватися такими критеріями, як відсутність персонального інтересу, незалежність та безсторонність".

43. В інших країнах, зокрема Естонії, Литві, Україні, Молдові, Словенії, Чеській Республіці та Словаччині, діють "кодекси суддівської етики" або "принципи поведінки", які прийняті представницькими зборами суддів та відрізняються від дисциплінарних правил.

44. Кодекси поведінки мають деякі важливі переваги: по-перше, вони допомагають суддям вирішувати питання професійної етики, надаючи їм автономність у прийнятті ними рішень та гарантуючи їм незалежність від інших органів влади; по-друге, вони інформують громадськість про стандарти поведінки, які слід очікувати від суддів; по-третє, такі кодекси є публічним підтвердженням того, що правосуддя відправляється незалежно та безсторонньо.

45. Однак КРЄС відзначає, що незалежність та безсторонність не можна захистити виключно принципами поведінки. Цьому повинні допомагати також численні законодавчі та дисциплінарні правила. Стандарти професійної поведінки відрізняються від законодавчих та дисциплінарних правил. Вони визначають професійну здатність виконувати свої функції, зберігаючи цінності, які відповідають суспільним очікуванням, паралельно з наданими їм повноваженнями. Це є стандарти саморегулювання, які підтверджують те, що застосування закону не є механічною справою, а передбачає справжні дискреційні повноваження та покладає на суддю відповідальність перед собою та перед громадянами.

46. Кодекси професійної поведінки також викликають низку проблем. Наприклад, вони можуть створити враження, що вони містять усі правила і що все, що не заборонено ними, є допустимим. Вони часто спрощують ситуації і урешті створюють враження, що стандарти поведінки фіксуються на певний період часу, хоча у дійсності вони постійно розвиваються. КРЄС пропонує розробляти та вести мову про "перелік стандартів професійної поведінки", а не про кодекс.

47. КРЄС вважає, що необхідно спонукати кожну країну до розроблення таких переліків, навіть якщо це — не єдиний шлях поширення правил професійної поведінки, оскільки:

— належна початкова професійна підготовка та подальше підвищення кваліфікації повинні мати вплив на підготовку та поширення правил професійної поведінки²;

¹ Він охоплює відносини з окремими особами, обов'язки щодо компетентності, використання державних ресурсів, використання професійної інформації, відносини з пресою, участь в об'єднаннях, імідж безсторонності та незалежності, обов'язок поводитися коректно з колегами, посадову поведінку та обов'язки суддів на керівних посадах.

² У своєму підсумковому звіті, представленому після першої зустрічі Лісабонської мережі, Даніель Люде (Daniel Ludet) підкреслив, що навчання повинно бути пов'язаним з судовою практикою та сприяти обговоренню етичних принципів, на яких ця практика ґрунтується (див. Навчання суддів та прокурорів з питань, пов'язаних з їхніми професійними обов'язками та етикою. Перша зустріч учасників мережі для обміну інформацією з питань навчання суддів та прокурорів, публікація Ради Європи).

— у країнах, де вони існують, судові інспекції на підставі вивчення суддівської поведінки, можуть також сприяти розвитку етичного мислення; їхні висновки можуть оприлюднюватися у їхніх річних звітах;

— незалежний орган, який описаний у Європейській Хартії про статус суддів та якщо він бере участь у дисциплінарному провадженні, може через свої рішення визначати обов'язки та функції суддів; якщо ці рішення оприлюднюватимуться в належній формі, усвідомлення цінностей, які лежать в їхній основі, може бути досягнуто ефективнішим шляхом;

— можливим є створення груп високого рівня, що складаються з представників різних інтересів та займаються управлінням судовою системою, для розгляду етичних питань та поширення прийнятих ними рішень з цих питань;

— професійні об'єднання повинні діяти в якості форумів для обговорення суддівської відповідальності та деонтології; вони повинні забезпечити поширення правил поведінки в суддівських колах.

48. КРЄС хотіла б підкреслити, що з метою забезпечення необхідного захисту судової незалежності будь-який перелік стандартів професійної поведінки повинен ґрунтуватися на двох основоположних принципах:

i) по-перше, цей перелік повинен стосуватися базових засад професійної поведінки. Він повинен визнавати, що загалом неможливо скласти повний список наперед визначених видів поведінки, які заборонено здійснювати; установлені принципи повинні бути інструментом саморегулювання для суддів, тобто визначати загальні правила, які спрямовують їхню діяльність. Крім того, незважаючи на те, що деякі з них можуть частково збігатися або доповнювати одне одного, принципи поведінки повинні діяти незалежно від дисциплінарних правил, застосовуваних до суддів, у тому сенсі, що недотримання одного з таких принципів не означає само по собі вчинення дисциплінарного порушення або вчинення цивільного чи кримінального правопорушення.

ii) по-друге, принципи професійної поведінки повинні складатися самими суддями. Вони повинні бути інструментами саморегулювання, що виникають в самій судовій системі та дають можливість судовій владі отримати легітимацію, діючи в межах загальноприйнятих стандартів етики. Необхідно організувати широкі консультації, можливо, під егідою особи або органу, про який ішлося в пункті 29 та який був би також відповідальний за роз'яснення і тлумачення стандартів професійної поведінки.

3) Висновки щодо стандартів поведінки

49. КРЄС дійшла висновку, що:

i) судді у своїй діяльності повинні керуватися принципами професійної поведінки;

ii) такі принципи повинні надавати суддям керівні напрями того, як діяти, тим самим надаючи їм можливість долати труднощі, які постають перед ними стосовно їхньої незалежності та безсторонності;

iii) зазначені принципи повинні складатися самими суддями та бути повністю відокремленими від системи дисциплінарних норм;

iv) у кожній країні бажано створити один або кілька органів або осіб у межах судової системи з метою надання консультацій суддям, які стикаються з проблемою професійної етики або потребують вирішення питання сумісності статусу судді та їхньої позасудової діяльності.

50. Що стосується правил поведінки кожного судді, КРЄС вважає, що:

i) кожний окремий суддя повинен робити все можливе для підтримання судової незалежності на інституційному та особистому рівнях;

ii) судді повинні поводитися гідно при виконанні посадових обов'язків та в особистому житті;

iii) вони повинні завжди обирати такий підхід, який є безстороннім та виглядає таким ззовні;

iv) вони повинні виконувати свої обов'язки, не допускаючи проявів фаворитизму або дійсної чи видимої упередженості;

v) судді повинні приймати свої рішення з урахуванням усіх моментів, важливих для застосування відповідних юридичних норм, та без урахування усіх питань, що не стосуються суті справи;

vi) вони повинні демонструвати увагу до всіх осіб, які беруть участь у судовому процесі або на яких такий процес впливає;

vii) вони повинні виконувати свої обов'язки з повагою до рівноправного ставлення до сторін, уникаючи будь-якої упередженості та будь-якої дискримінації, підтримуючи баланс між сторонами та забезпечуючи чесний розгляд для кожної зі сторін;

viii) вони повинні демонструвати обережність у своїх відносинах із засобами масової інформації, підтримувати свою незалежність та безсторонність, утримуючись від переслідування особистих інтересів у відносинах з пресою та уникаючи безпідставних коментарів щодо справ, які вони розглядають;

ix) вони повинні забезпечувати високий ступінь професійної компетентності;

x) вони повинні мати високий рівень професійної свідомості та виконувати свої обов'язки ретельно з метою дотримання вимог щодо прийняття рішень у розумний строк;

xi) вони повинні присвячувати більшу частину свого робочого часу здійсненню своїх судових функцій та інших пов'язаних з ними видів діяльності;

xii) вони повинні утримуватися від будь-якої політичної діяльності, що може підірвати їхню незалежність та завдати шкоди їхньому іміджу безсторонності.

Б. КРИМІНАЛЬНА, ЦИВІЛЬНА ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ

4) Яка кримінальна, цивільна та дисциплінарна відповідальність повинна застосовуватися до суддів?

51. Оскільки суспільство наділило суддів повноваженнями та довірою, необхідно також, щоб існували певні засоби притягнення суддів до відповідальності та навіть звільнення їх з посади в разі грубих порушень, що виправдовують такий захід. При цьому необхідність дотримання судової незалежності та уникнення неправомірного тиску зумовлюють потребу обережного ставлення до застосування заходів відповідальності. З огляду на це КРЕС розглядає по черзі питання кримінальної, цивільної та дисциплінарної відповідальності. На практиці найважливішою є потенційна дисциплінарна відповідальність суддів.

а. Кримінальна відповідальність

52. Судді, які у процесі своєї діяльності на посаді вчиняють те, що за будь-яких обставин кваліфікується як кримінальне правопорушення (наприклад отримання хабара), не можуть користуватися імунітетом від звичайного кримінального процесу. Відповіді на запитання опитувальної анкети свідчать про те, що в деяких країнах навіть ті порушення суддів, за якими стоять добрі наміри, можуть розглядатися як злочини. Так, наприклад, судді у Швеції та Австрії (подібно до публічних посадовців) можуть бути покарані (наприклад штрафом) у деяких випадках крайньої необережності (наприклад за надто довге утримання у в'язниці).

53. Тим не менше, хоча в сучасній практиці не виключається повністю притягнення судді до кримінальної відповідальності за ненавмисні порушення під час здійснення службових обов'язків, КРЕС не вважає, що введення такого виду відповідальності є загалом прийнятним та не заохочує цього. Суддя не повинен діяти постійно в умовах загрози фінансових штрафів, навіть якщо й без позбавлення волі, оскільки існування такої загрози може підсвідомо впливати на винесення ним судового рішення.

54. У деяких європейських країнах стало звичним ініціювання незадоволеною стороною порушення кримінальної справи проти судді. КРЄС вважає, що у країнах, у яких кримінальне розслідування або провадження можуть розпочинатися за заявою приватної особи, повинен існувати механізм для попередження або припинення такого розслідування чи провадження проти судді у зв'язку з виконанням ним своїх службових обов'язків, якщо відсутні підстави вважати, що суддю має бути притягнуто до кримінальної відповідальності.

б. Цивільна відповідальність

55. Міркування, подібні до викладених у пункті 53, стосуються також притягнення суддів до цивільної відповідальності за наслідки винесених ними неправильних рішень або за інші порушення (наприклад надмірне затримання вирішення справи). За загальним принципом, судді повинні персонально бути повністю звільненими від відповідальності стосовно претензій, які пред'являються їм у зв'язку з добросовісним здійсненням ними своїх функцій. Судові помилки щодо юрисдикції чи процедури судового розгляду, у визначенні чи застосуванні закону, здійсненні оцінки свідчень повинні вирішуватися за допомогою апеляції; інші суддівські порушення, які неможливо виправити в такий спосіб (у тому числі, наприклад, надмірне затримання вирішення справи), повинні вирішуватися, щонайбільше, поданням позову незадоволеної сторони проти держави. Те, що держава за деяких обставин може нести відповідальність згідно з Європейською конвенцією з прав людини з тим, щоб компенсувати завдану стороні процесу шкоду, є іншим питанням, якого цей висновок безпосередньо не стосується.

56. Тим не менше, існують європейські країни, у яких судді можуть бути притягнуті до цивільної відповідальності за прийняття рішень з грубим порушенням або за інші грубі порушення¹, зокрема, за ініціативою держави після того, як потерпіла сторона отримала право на компенсацію від держави. Так, наприклад, у Чеській Республіці держава може бути притягнутою до відповідальності за шкоду, завдану неправомірним рішенням судді або неправомірними суддівськими діями, але при цьому має право регресу до судді після того, як було встановлено факт проступку судді у кримінальному або дисциплінарному провадженні. В Італії держава може за певних обставин вимагати компенсації від судді, який призвів до настання відповідальності держави шляхом навмисного обману або "грубої необережності", що підлягає в останньому випадку можливу обмеженню відповідальності.

57. Європейська Хартія про статус суддів розглядає можливість регресного провадження подібного роду в пункті 5.2 — за умови, що попередня згода була отримана від незалежного органу із суттєвим представництвом суддів, наприклад такого, про який ішлося в пункті 43 Висновку КРЄС № 1 (2001). Коментар до Хартії у пункті 5.2 підкреслює необхідність обмежити цивільну відповідальність суддів до (а) відшкодування збитків державі за (б) "грубу та непростиму необережність" шляхом (с) юридичного провадження, (д) що вимагає отримання попередньої згоди такого незалежного органу. КРЄС схвалює усі ці положення та зазначає додатково таке. Застосування таких понять, як груба або непростима необережність є часто дуже складним. Якби існувала будь-яка потенційна можливість регресного позову з боку держави, суддя був би змушений сильно перейматися цим на етапі, коли подано позов проти держави. КРЄС дійшла висновку, що є неприйнятною можливість

¹ Лише те, що держава понесла відповідальність за надмірне затримання розгляду справи, не означає, звичайно, що відповідальність має нести окремих суддя. КРЄС дотримується зазначеного в пункті 27 вище.

притягнення судді до особистої відповідальності за здійснення своїх обов'язків, навіть шляхом відшкодування державі, крім випадку умисного правопорушення при здійсненні судових функцій.

в. Дисциплінарна відповідальність

58. Усі правові системи потребують певної форми дисциплінарної відповідальності. Проте, судячи з відповідей на запитання опитувальної анкети різних держав-членів, така потреба відчувається державами по-різному. У цьому відношенні існує базова відмінність між країнами загального права, у яких суддівський корпус є меншим та призначається з лав досвідчених юристів-практиків, і країнами континентальної системи з більшим суддівським корпусом, який складається з кар'єрних та у середньому молодших суддів.

59. Запитання, які виникають, є такими:

- i) за яку поведінку суддя має притягатися до дисциплінарної відповідальності?
- ii) хто та яким чином повинен ініціювати дисциплінарне провадження?
- iii) хто та яким чином повинен здійснювати розгляд?
- iv) які санкції повинні застосовуватися у разі неналежної поведінки, встановленої під час дисциплінарного провадження?

60. Щодо запитання (i), перше положення, яке визначає КРЄС (повторюючи по суті думку, висловлену раніше у цьому висновку), полягає в тому, що некоректною є кореляція випадків порушення належних професійних стандартів з неналежною поведінкою, що потенційно може призвести до дисциплінарних санкцій. Професійні стандарти, що були предметом розгляду у першій частині цього висновку, становлять собою найкращі приклади поведінки, до яких усі судді повинні прагнути та які вони повинні розвивати. Прирівняння таких стандартів до неналежної поведінки, яка тягне дисциплінарне провадження, перешкоджатиме майбутньому розвитку таких стандартів та призведе до неправильного розуміння їхньої мети. Щоб виправдати дисциплінарне провадження, порушення має бути серйозним та кричущим; тобто основою для розслідування не може бути просте недотримання професійних стандартів, викладених у правилах поведінки, таких як ті, про які йшлося в першій частині цього висновку¹.

61. Це не означає, що порушення професійних стандартів, визначених у цьому висновку, не заслуговує належної оцінки, особливо якщо судді інкримінується порушення правил поведінки, достатнє для обґрунтування дисциплінарних санкцій. Деякі з відповідей на запитання опитувальної анкети прямо підтверджують це: наприклад, у Литві передбачено, що професійні стандарти мають "певну вагу" під час дисциплінарного розгляду, а в Естонії вони становлять собою засоби, які "допомагають судді проводити розгляд дисциплінарної справи, відображаючи положення закону про суддів". Вони також застосовувалися під час дисциплінарного провадження в Молдові. (З іншого боку, відповіді України та Словаччини заперечують існування будь-якого зв'язку між цими поняттями).

62. Деякі країни, намагаючись регулювати або реалізувати професійні стандарти, створили окремі системи. У Словенії недотримання таких стандартів може призвести

¹ Саме з цих причин робоча група КРЄС під час та після зустрічі з Комісаром ООН з прав людини 18 червня 2002 року визначила своє ставлення, яке загалом є позитивним, до Бангалорських принципів у їх теперішній редакції тим, що не погодилася з прямим зв'язком, який ці Принципи встановлюють між визначеними ними принципами поведінки та предметом скарг і дисциплінарного провадження (див. пункт 2(iii) Додатка V, док. ССJE-GT (2002) 7); див. коментарі ССJE-GT № 1 (2002) щодо Бангалорського проекту).

до відповідальності перед "судом честі", що існує в рамках Асоціації суддів, замість відповідальності перед дисциплінарним органом суддів. У Чеській Республіці у разі серйозного порушення правил професійної поведінки суддю може бути виключено із Спілки суддів, яка є розробником цих принципів.

63. Друге положення, яке встановлює КРЕС, полягає в тому, що це є справою кожної держави — законодавчо визначити, яка поведінка може призвести до дисциплінарного розгляду. КРЕС відзначає, що в деяких країнах були спроби детально описати всі види поведінки, які можуть стати підставою для дисциплінарного провадження та застосування певної форми санкцій. Так, наприклад, Закон Туреччини про суддів та прокурорів визначає градацію порушень (у тому числі, наприклад, прогул без поважної причини впродовж різних строків) та відповідних їм санкцій — від попередження, догани, наслідків для службового просування до переведення на іншу посаду і урешті звільнення. Подібним чином нещодавній Закон 2002 року Словенії прагне реалізувати загальний принцип *nulla poena sine lege* шляхом визначення 27 категорій дисциплінарних порушень. Однак помітним під час таких спроб є те, що, у кінцевому підсумку усі вони вдаються до загальних формулювань ("catch-all"), які зумовлюють необхідність оцінки та визначення ступеня порушення. КРЕС не вважає необхідним (або в силу принципу *nulla poena sine lege*, або на будь-якій іншій підставі) або навіть можливим намагатися точно чи детально визначити на європейському рівні природу всіх видів порушень належної поведінки, що можуть призводити до дисциплінарного провадження та застосування санкцій. Сутність дисциплінарного розгляду полягає у притягненні до відповідальності за поведінку, яка у своїй основі суперечить тій, що очікується від представника професії, якому було пред'явлено обвинувачення щодо недотримання певних правил.

64. На перший погляд здається, що Принцип VI(2) Рекомендації № R (94) 12 передбачає, що чіткі підстави для дисциплінарного провадження повинні завжди "бути визначені" заздалегідь "чіткими формулюваннями закону". КРЕС повністю приймає те, що для будь-якого дисциплінарного провадження повинні існувати чіткі причини, коли таке провадження готується розпочати або його вже розпочато. Однак, як уже було сказано, КРЕС не вважає необхідним або навіть можливим намагатися на європейському рівні визначити всі такі потенційні причини заздалегідь у інший спосіб, крім як у вигляді загальних формулювань, що наразі прийняті в більшості європейських країн. Таким чином, у цьому відношенні КРЕС дійшла висновку, що мета, яка викладена в пункті 60(с) її Висновку № 1 (2001), не може бути досягнута на європейському рівні.

65. Водночас видається доцільним подальше визначення окремими державами-членами в законах чітких підстав для початку дисциплінарного провадження, як це рекомендується у Рекомендації № R (94) 12. На сьогодні підстави для дисциплінарного провадження визначаються положеннями надто загального характеру.

66. КРЕС далі розглядає запитання (ii): хто та яким чином повинен ініціювати дисциплінарне провадження? Дисциплінарне провадження у деяких країнах ініціюється Міністерством юстиції, в інших — ініціюється або погоджується з певними судьями, радами суддів чи прокурорів, такими як Перший голова Апеляційного суду Франції або Генеральний прокурор Італії. В Англії ініціатором є Лорд-канцлер, проте він погоджується ініціювати дисциплінарне провадження лише за згодою Лорда-головного судді.

67. Важливим є питання, які заходи можуть вжити особи, які вважають, що вони постраждали в результаті професійної помилки судді. Такі особи повинні мати право

подати свою скаргу особі чи до органу, які є відповідальними за ініціювання дисциплінарного провадження. Проте вони не можуть мати права самостійно ініціювати або наполягати на відкритті дисциплінарного провадження. Повинен існувати фільтр, бо інакше судді часто ставатимуть об'єктом дисциплінарного розгляду, ініційованого незадоволеною стороною процесу.

68. КРЄС вважає, що процедури, які призводять до ініціювання дисциплінарного провадження, потребують більшої формалізації. Рада пропонує, щоб країни передбачили створення спеціального органу або призначили осіб, які відповідали б за отримання скарг, отримання пояснень відповідного судді та вирішення з урахуванням цього, чи наявні достатні підстави для ініціювання дисциплінарного провадження проти судді; якщо так, тоді така справа передається до органу, відповідального за розгляд дисциплінарних справ.

69. Наступним запитанням (iii) є: хто та яким чином повинен здійснювати розгляд? Окремий розділ Основних принципів ООН присвячений питанням дисципліни, тимчасового відсторонення від обов'язків та звільнення судді. Стаття 17 визнає право судді "на справедливий розгляд". Згідно із статтею 19 "усі дисциплінарні (...) справи повинні вирішуватися у відповідності з визначеними стандартами судового процесу". Нарешті стаття 20 встановлює принцип, згідно з яким винесення рішень у справах з питань дисципліни, тимчасового відсторонення від обов'язків та звільнення повинні підлягати можливості незалежного оскарження. На європейському рівні керівним є Принцип VI Рекомендації № R (94) 12, яка рекомендує, аби питання дисциплінарних заходів вирішувалося спеціальним уповноваженим органом, завданням якого є застосування будь-яких дисциплінарних санкцій та заходів, якщо це не є справою судів, і рішення якого контролюються вищим судовим органом, або який сам є вищим судовим органом, і що суддя у зв'язку із цим повинен мати права, не менші за ті, що гарантовані відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції про права людини. Додатково КРЄС наголошує в цьому контексті, що дисциплінарні заходи включають будь-які заходи, які негативно впливають на статус чи кар'єру судді, у тому числі переведення до іншого суду, позбавлення права службового просування або виплат.

70. Відповіді на запитання опитувальної анкети показують, що в деяких країнах дисциплінарні питання розглядаються в судах, що спеціалізуються на таких справах: наприклад, дисциплінарний комітет Верховного Суду (Естонія, Словенія — де представлено кожний рівень судів). В Україні діє комітет, до якого входять судді того ж рівня юрисдикції, що й суддя, якого стосується дисциплінарний розгляд. У Словаччині зараз існує два рівні такого комітету: перший складається з трьох суддів, а другий — з п'яти суддів Верховного Суду. У Литві існує комітет суддів різних рівнів судів загальної юрисдикції та адміністративних судів. У деяких країнах рішення виносяться Судовою радою, яка засідає в якості дисциплінарного суду (Молдова, Франція, Португалія)¹.

71. КРЄС вже висловила точку зору, що дисциплінарна справа проти будь-якого судді повинна розглядатися лише незалежним органом (або "трибуналом"), що вико-

¹ В Англії Лорд-канцлер є відповідальним за ініціювання та вирішення дисциплінарних справ. За досягнутою згодою дисциплінарне провадження розпочинається тільки за погодженням з Лордом-головним суддею, а потім (якщо суддя, якого це стосується, не відмовляється від цього) іншим суддею відповідного статусу, призначеного Лордом-головним суддею для розслідування фактів, звітування та надання рекомендацій. Якщо Лорд-головний суддя погоджується, Лорд-канцлер може передати справу до парламенту (у випадку судді вищого рівня) або звільнити суддю нижчого рівня, або вжити чи дати дозвіл на інший дисциплінарний засіб впливу.

ристовує процедури, які повною мірою гарантують право захисту — див. пункт 60(b) Висновку КРЄС № 1 (2001) щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів. Рада також вважає, що орган, який відповідає за призначення такого трибуналу, може та повинен бути незалежним органом (що має суттєве представництво суддів, котрі обираються демократичним шляхом іншими суддями), який загалом повинен відповідати за призначення суддів, як зазначалося КРЄС у пункті 46 її Висновку № 1. Це жодним чином не виключає можливості включення до складу дисциплінарного трибуналу інших осіб, які не є суддями (таким чином запобігаючи ризику корпоративізму), але завжди за умови, що такі інші особи не є членами законодавчого органу або працівниками виконавчої влади.

72. У деяких країнах первинним дисциплінарним органом є вища судова установа (Верховний Суд). КРЄС вважає, що організація дисциплінарного розгляду в кожній країні повинна бути такою, щоб дозволити подання апеляції на рішення первинного дисциплінарного органу (відомства або суду) до суду.

73. Останнім запитанням (iv) є: які санкції повинні застосовуватися у разі неналежної поведінки, встановленої під час дисциплінарного провадження? Відповіді на запитання опитувальної анкети демонструють широкі відмінності, що, без сумніву, відображає різноманітні правові системи та потреби. У правових системах загального права з невеликим однорідним суддівським корпусом, що складається із старших та досвідчених юристів-практиків, єдиною формальною санкцією, яка очевидно вважалася необхідною (але насправді є віддаленою крайньою можливістю), є екстремальний захід звільнення. Проте неформальні попередження або контакти також бувають дуже ефективними. В інших країнах, де суддівський корпус є більшим та в деяких випадках менш досвідченим, вважається доцільним установлювати градацію формально визначених санкцій, інколи навіть з можливістю фінансових штрафів.

74. Європейська Хартія про статус суддів (стаття 5.1) передбачає, що шкала санкцій, які можуть застосовуватися до суддів, визначається в законі та повинна відповідати принципу пропорційності. Деякі приклади можливих санкцій містяться в Рекомендації № R (94) 12 (Принцип VI(1)). КРЄС погоджується з необхідністю для кожної юрисдикції визначити санкції, які дозволені в межах її дисциплінарної системи, і з тим, що такі санкції повинні бути пропорційними за принципом та способом застосування. Проте Рада не вважає, що будь-який конкретний перелік може або повинен визначатися на європейському рівні.

5) Висновки щодо відповідальності суддів

75. Щодо кримінальної відповідальності КРЄС вважає, що:

- i) судді повинні притягатися до кримінальної відповідальності за загальним правом за злочини, вчинені за межами виконання суддівських обов'язків;
- ii) судді не повинні нести кримінальну відповідальність у разі ненавмисних правопорушень під час здійснення ними своїх функцій.

76. Щодо цивільної відповідальності КРЄС вважає, що, беручи до уваги принцип незалежності:

- i) засобом захисту від судових помилок (стосовно питань юрисдикції, суті справи або процедури розгляду) повинна бути належна система оскарження рішень (як з дозволу суду, так і без);
- ii) будь-яка компенсація за інші порушення в процесі відправлення правосуддя (у тому числі, наприклад, затримку розгляду) може вимагатися тільки від держави;
- iii) недоцільним є притягнення судді до будь-якої персональної відповідальності за здійснення своїх функцій навіть шляхом відшкодування збитків державі, крім випадків навмисного порушення.

77. Щодо дисциплінарної відповідальності КРЄС вважає, що:

i) у кожній країні закон або базові правові положення, які застосовуються до суддів, повинні визначати в якнайточнішому формулюванні ті порушення, які можуть призвести до застосування дисциплінарних санкцій, а також відповідні дисциплінарні процедури;

ii) стосовно ініціювання дисциплінарного провадження країни повинні передбачити створення спеціального органу або призначити осіб, які відповідатимуть за отримання скарг, отримання пояснень відповідного судді та прийняття з урахуванням цього рішення про те, чи наявні достатні підстави для ініціювання такого провадження проти судді;

iii) дисциплінарна справа повинна розглядатися незалежним органом або трибуналом, що здійснює провадження, повністю гарантуючи право захисту;

iv) якщо такий орган сам не є судом, то його члени повинні призначатися незалежним органом (із суттєвим представництвом суддів, обраних демократичним шляхом іншими судьями), про який ідеться в пункті 46 Висновку КРЄС № 1 (2001);

v) організація дисциплінарного розгляду в кожній країні повинна бути такою, що дозволяє подання апеляції на рішення первинного дисциплінарного органу (відомства або суду) до суду;

vi) санкції, які може застосовувати такий орган у випадку доведеного порушення належної поведінки, повинні визначатися якомога точніше в законі про статус суддів та застосовуватися за принципом пропорційності.

ДОДАТОК

**РЕЗЮМЕ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТАННЯ
ОПИТУВАЛЬНОЇ АНКЕТИ ЩОДО ПОВЕДІНКИ,
ЕТИКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ**

	Якими є обов'язки судді?				
	Джерело	Дата	По відношенню до закону	По відношенню до посади судді	Особисті якості
АНДОРРА	Спеціальний закон про правосуддя	1993		Професійна таємниця	Зобов'язання діяти стримано
АЗЕРБАЙДЖАН			Лояльність до закону	Чесність, об'єктивність, непідкупність	
БЕЛЬГІЯ	Судовий кодекс	1967; Закон 1999 року був спрямований на реформування системи, проте, постанову про виконання так і не було прийнято, тому наразі Парламент намагається скасувати Закон	Обов'язок приймати рішення з тим, щоб не допустити відмови у здійсненні правосуддя	Обов'язок згідно з Конституцією викладати підстави прийняття рішень, розглядати справи упродовж конкретного періоду часу	
КІПР	Судова практика		Присяга на вірність Республіці та Конституції	Суддівська присяга здійснювати свої обов'язки без фаворитизму, не дозволяти тиснути на себе, не піддаватися емоціям	
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА	Новий Закон про суди та суддів	Набув чинності 1 квітня 2002 року	Повинен тлумачити закон у відповідності з найкращими своїми здібностями згідно зі своїми знаннями та переконаннями	Неупередженість, розумний строк розгляду, відданість закону під час здійснення обов'язків, обов'язок утримуватись від дій, які можуть компрометувати гідність судової системи та довіру, яку вона повинна викликати	Не має права на участь у страйках, публічних демонстраціях, які є упередженими по відношенню до його обов'язків, не має права бути членом політичної партії

* При уточненні змісту таблиць, що містяться в додатку до Висновку № 3, використано відповіді держав на запитання опитувальної анкети, повний текст яких розміщено на сайті КРЕС (http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/judicialprofessions/ccje/textes/Travaux3_en.asp).

ЕСТОНІЯ	Закон про статус суддів	Обговорення проекту нового Закону в 2002 році			
ФІНЛЯНДІЯ	Конституція, присяга, Процесуальний кодекс, Закон про державних службовців		Підкорятися нормам закону	Безсторонність, ефективність, розумний строк розгляду справ, конфіденційність обговорень	Поведінка відповідно до посади
ФРАНЦІЯ			Від суддів вимагається виносити рішення навіть у випадках, коли закон мовчить, з тим, щоб не допустити відмови у здійсненні правосуддя	Не порушувати принцип конфіденційності обговорень, обов'язок стриманості, відсутність права на страйк	Утримуватися від участі у будь-яких політичних дискусіях, від вираження неприязні до органів влади Республіки
НІМЕЧЧИНА	Закон про судову систему			Принцип стриманості при вираженні поглядів, збереження конфіденційності обговорень, у процесі роботи не підривати довіру до незалежності судової системи	
ІСЛАНДІЯ	Конституція та Закон про судову систему	1998		Повинні здійснювати свої обов'язки з повною незалежністю від будь-кого, упродовж розумного строку	Повинні підтримувати на належному рівні свої юридичні знання та приділяти належну увагу своїй позасудовій діяльності
ІРЛАНДІЯ	Присяга, передбачена Конституцією	1937	Додержуватися Конституції та законів	Здійснювати свої обов'язки судді віддано та застосовуючи свої найкращі здібності, без страху чи власної користі	
ІТАЛІЯ	Закон про дисципліну суддів	1946			

ЯПОНИЯ	Конституція, Закон про організацію судової системи	1947 (Конституція і закон)	Додержання Конституції та закону	Незалежність, безсторонність та справедливість	Вимоги щодо відданості своїм обов'язкам та конфіденційності; повинен утримуватися від поведінки, яка викликає сумнів стосовно його чесності
ЛІХТЕНШТЕЙН	Конституція, Закон про організацію судової системи	1921 та 1922, зараз розглядається законопроект про судову систему	Загальні обов'язки службовців, Закон про державних службовців 1938 року		
ЛИТВА	Закон про судову систему	2002	Додержання Конституції та закону	Виконувати вимоги суддівської етики, безсторонності; розглядати справи впродовж розумного строку; обов'язок брати самовідвід у разі необхідності; повідомляти, якщо перед судом, у якому суддя працює, з'являються члени його сім'ї	
ЛЮКСЕМБУРГ	Закон, що визначає обов'язки суддів, відсутній				
МАЛЬТА	Перша присяга відданості перед Президентом, що передбачено Конституцією, друга присяга згідно з Кодексом про організацію судів та процес		Відправляти правосуддя відповідно до закону та мальтійських звичаїв, в ім'я Бога та Мальтійської Республіки	Діяти чесно та справедливо, не спілкуватися із сторонами розгляду справи або давати їм поради у будь-якому випадку, крім публічно, у суді або з дозволу голови [суду]; викладати мотиви прийняття своїх рішень та пояснювати причини затримки	

МОЛДОВА	Закон про статус суддів		Суворе додержання вимог закону в інтересах правосуддя, захист індивідуальних свобод	Захищати честь та гідність громадян, підтримувати високу культуру судової системи, бути безстороннім та людяним, не дискредитувати систему правосуддя, не компрометувати чесність або гідність судової системи, не давати привід виникненню сумніву в їхній неупередженості	
НІДЕРЛАНДИ	Стаття 29 Закону про організацію судової влади	1827	Судді повинні бути відданими Королю, дотримуватися та підкорятися Конституції	Виконувати свої функції безсторонньо, чесно та добросовісно	
НОРВЕГІЯ	Конституція, присяга на вірність та відданість Конституції та Королю, Закон про судові органи			Повинні письмово підтвердити зобов'язання щодо здійснення своїх обов'язків добросовісно	
ПОЛЬЩА	Конституція, закони, кодекси та процесуальні правила — присяга перед Президентом, внутрішні правила судів	Закони 1984, 1995 та 1997 років зі змінами від жовтня 2001 року	Відданість народові, захист закону	Ретельно виконувати обов'язки, пов'язані з його посадою, додержуватися присяги, відданість, безсторонність та чесність у відправленні правосуддя, конфіденційність обговорень	Обов'язок декларувати активи та ресурси, уникати будь-яких конфліктів інтересів

ПОРТУГАЛІЯ	Статус суддів			Загальні обов'язки для всіх публічних службовців, обов'язок стриманості, обов'язок носити мантию	Повинен мешкати у місці знаходження судової установи; судді, які працюють у суді нижчої інстанції, не повинні бути відсутніми на робочих місцях, крім вихідних або святкових днів; інші судді не повинні бути відсутніми протягом більше ніж 3-х днів або більш ніж 10 послідовних днів на рік, з повідомленням до Управління судів; заборонена політична діяльність
РУМУНІЯ	Стаття 24 Конституції Статті 82—87 Закону про організацію судів № 92/92	1991 1992	Присяга на вірність Конституції та закону	Не повинен робити нічого, що могло б компрометувати гідність професії	Не повинен робити нічого, що могло б компрометувати його особисту гідність
СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА	Закон про суддів та народних засідателів	2000		Безсторонність; розумний строк; відданість виконанню суддівських обов'язків; не повинен робити нічого, що могло б компрометувати гідність судової системи та довіру, яку вона повинна викликати; не повинен приймати подарунки, піддаватися впливу стосунків з іншими особами, включно із ЗМІ	Повинен бути у віці не менше 30 років, мати завершену вищу юридичну освіту, повинен бути здатний виконувати обов'язки судді, зокрема бути здоровим та чесним, проживати постійно в Словаччині, повинен пройти процедуру відбору

СЛОВЕНІЯ	Закон про суддівську службу	1994, 1996 та 1998		Поводитися у професійному житті таким чином, щоб не виникало сумнівів щодо безсторонності, незалежності або репутації судової системи	Під час здійснення власних свобод і прав суддя повинен завжди враховувати свій обов'язок захищати незалежність та безсторонність правосуддя і не повинен підривати репутацію судів
ШВЕЦІЯ	Конституція, процесуальні кодекси (присяга), Закон про публічну службу		Повинен дотримуватися закону, не повинен маніпулювати ним	Чесний та добросовісний суддя: безсторонність; повинен відправляти правосуддя, застосовуючи свої найкращі здібності та сумлінно, не повинен бути корумпованим, користуватися вигодами для себе або своєї сім'ї чи друзів, не повинен звинувачувати невинуватих або навпаки, повинен зберігати конфіденційність обговорень	
ШВЕЙЦАРІЯ					
ТУРЕЧЧИНА	Конституція Республіки Туреччина, Закон про суддів та державних обвинувачів	Обидва 1982 року	Вірність Конституції, закону та переконанням за умови їхньої відповідності законам	Захищати незалежність, навіть якщо вони можуть бути пов'язані з Міністерством під час виконання адміністративних обов'язків	Не виконувати жодних неофіційних функцій, якщо це не передбачено законом

УКРАЇНА	Закон про статус суддів		Вірність закону та Конституції, об'єктивність, повинен повною мірою та сумлінно розглядати справи	Повинен додержуватися правил дисципліни та організації роботи суду; професійна таємниця	
ВЕЛИКО-БРИТАНІЯ	Загальне право		Присяга на вірність та відданість Короні з одночасним дотриманням закону	Застосовувати право незалежно та безсторонньо	

	Чи існує кодекс поведінки суддів?				
	Чи існує і ким підготовлено	Ким прийнято	Дата	Обов'язки	Санкції
АНДОРРА	НІ				
АЗЕРБАЙДЖАН	ТАК, підготовлено та прийнято усіма судьями й Судовою радою			Такі ж, як і в законах	Дисциплінарне провадження
БЕЛЬГІЯ	НІ				
КІПР	НІ, проте існують стандарти щодо найму з метою забезпечення високих моральних якостей майбутнього судді, який проявив себе у своїй юридичній практиці				
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА	ТАК і НІ, 7 коротких принципів були розроблені Спілкою суддів (організація, яка представляє 50% суддів) та можуть бути перетворені в кодекс	Схвалено представницькими зборами суддів	2000	7 принципів, які визначають обов'язки та поведінку судді в його професійному житті	Немає випадків

ЕСТОНІЯ	ТАК, Асоціацією суддів Естонії	Повноваження приймати делегується Парламентом через Закон про суддів Конференції суддів	1994	35 основних правил щодо професійної поведінки (добросовісність та старанність у роботі, професійні відносини, незалежність та безсторонність) та обмеження персональних свобод (позасудова діяльність, особисті відносини)	Немає власне санкцій, але можуть допомагати при розгляді дисциплінарної справи, бо служать поясненням до положень Закону про суддів
ФІНЛЯНДІЯ	НІ				
ФРАНЦІЯ	НІ				
НІМЕЧЧИНА	НІ				
ІСЛАНДІЯ	НІ, проте існують деякі неписані правила				
ІРЛАНДІЯ	НІ, проте у звіті щодо етики та професійної поведінки суддів 1999 року було рекомендовано, щоб комітет з питань етики та професійної поведінки суддів розробив кодекс, який буде надаватися усім новим суддям під час зайняття ними своїх посад. Такий комітет поки що не існує. Закон знаходиться у процесі реформування.				
ІТАЛІЯ	ТАК, Національною асоціацією суддів	Національною асоціацією суддів, повноваження надано урядом та Парламентом	1994	Гідність та коректність в особистому житті, відчуття громадського обов'язку, здійснення суддівських обов'язків без особистої користі, незалежність, безсторонність,	Це, насамперед, є засобом саморегулювання. Санкції можуть застосовуватися у випадку, якщо порушення передбачене дисциплінарними положеннями та загальним законом

				уважність до відносин з громадянами, професійна свідомість, підвищення кваліфікації, процедури застосування адміністративних ресурсів, професійна таємниця, дисципліна у відносинах із ЗМІ, уникнення конфліктів політичних та фінансових інтересів, готовність до перевірки своєї безсторонності, відносини з колегами та персоналом судів	
ЯПОНІЯ	ТАК, положення містяться у деяких законах, хоча немає окремого кодексу поведінки				
ЛІХТЕНШТЕЙН	НІ				
ЛИТВА	ТАК, Національною асоціацією суддів	Національним з'їздом усіх суддів	1998	Незалежність, поведінка та обов'язки судді, а також обов'язки поза судом тощо	Немає, проте існують повноваження дисциплінарного розгляду
ЛЮКСЕМБУРГ	НІ, комітет, який опрацював це питання, дійшов висновку, що бажано зберегти загальні неписані правила				
МАЛЬТА	ТАК, розроблено судовою владою	Підтримано всіма судьями (крім одного судді). Затверджено Комісією з адміністрування судів з деякими поправками	2000	28 пунктів, які відображають згоду щодо належної поведінки, підтверджуючи цінності, яким присягають судді; збереження іміджу правосуддя тими, хто його представляє, під загрозою ефективних санкцій	Сам "кодекс" не доповнюється переліком санкцій

МОЛДОВА	ТАК, Конференцією суддів	Конференцією суддів	2000	Конфіденцій- ність, корект- ність, пунктуаль- ність, стрима- ність, повинен бути розсуд- ливим, ввічливим, офіційним, спокійним, терплячим, повинен вміти вислухову- вати, карати тих, хто демонструє зневагу до суду, не повинен обговорювати деталі справи із сторонами поза судовими процедурами, поважати права людини, відсутність дискримінації	Так, дисциплінарні
НІДЕРЛАНДИ	НІ				
НОРВЕГІЯ	Кодекс не існує, попри спробу в 1999 році Судової правової комісії Норвегії, проект наразі знаходиться на розгляді в Парламенті				
ПОЛЬЩА	НІ, проте Національна рада судівництва уповноважена розробити такий кодекс і з липня 2001 року працює над узагальненням принципів суддівської етики				
ПОРТУГАЛІЯ	НІ				

<p>РУМУНІЯ</p>	<p>НІ, проте існують деякі загальні положення в Законі про організацію судів</p>	<p>Парламентом Румунії</p>	<p>1992</p>	<p>Судді повинні утримуватися від будь-яких рішень чи вчинків, що можуть скомпрометувати їхню гідність під час виконання своїх функцій та в суспільному житті. Суддям заборонено належати до політичних партій або брати участь у громадській діяльності, яка має політичний характер. Посада судді є несумісною з будь-якою іншою публічною посадою чи приватною діяльністю, крім академічної професійної діяльності. Суддям заборонено займатися торговою діяльністю, брати участь в управлінні торговими, акціонерними чи іншими компаніями особисто або через посередників. Їм також забороняється брати участь в роботі адміністративних органів таких компаній. Інші обов'язки суддів є необхідною умовою їх призначення на посаду судді, наприклад, добра репутація або такі якості судді: незалежність, безсторонність, додержання конфіденційності обговорень</p>	<p>Кримінальне та дисциплінарне провадження</p>
----------------	--	----------------------------	-------------	--	---

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА	ТАК	Головою Судової ради та міністром юстиції	2001	Приватне життя, професійне життя та професійні обов'язки	Немає, тільки Закон про суддів
СЛОВЕНІЯ	ТАК (шойно новим Кодексом замінено колишній Кодекс професійної відповідальності від 1972 року), цей Кодекс розроблено групою суддів із Асоціації суддів	Асоціацією суддів	2001	9 принципів: незалежність, безсторонність та нейтральність, здібності, старанність, сумісність посад/несумісність посад, дискреція, професійні відносини, репутація	Немає, але існує Суд честі, який може розглядати порушення, проте, без застосування штрафних санкцій
ШВЕЦІЯ	Немає спеціального кодексу, але існує історична модель, яка застосовується для регулювання поведінки суддів, а саме Загальний зведений кодекс законів (1734 року), до якого входить старий кодекс, що не є обов'язковим для суддів	Олаусом Петрі (Olaus Petri) у 16 ст. Асоціація суддів нещодавно працювала над проектом кодексу, який не було завершено з огляду на численні критичні зауваження	1540		Іншим чином. Закон уповноважує Омбудсмена та Канцлера юстиції публічно критикувати суддю за його поведінку
ШВЕЙЦАРІЯ	Практично не існує письмових правил на федеральному рівні, а також, переважно, і на місцевому рівні				
ТУРЕЧЧИНА	Закон про суддів та державних обвинувачів і правила поведінки	Парламентом, Вищою радою суддів та державних обвинувачів	1982	Те ж саме, що й у положеннях законів	Дисциплінарний розгляд
УКРАЇНА	ТАК, прийнято З'їздом суддів у 1999 році з урахуванням, зокрема, досвіду Канади, США та Росії та з урахуванням поправок і пропозицій українських суддів	Радою суддів	2002	Відданість закону, неупередженість, відповідати очікуванням, справедливість та рівність, відвертість, поведінка відповідно до присяги	Немає, згідно з побажанням З'їзду суддів

ВЕЛИКО-БРИТАНІЯ	Ні, проте існують деякі неофіційні правила, якими деякі інституції (Управління судових досліджень, міністр юстиції Шотландії та академічні кола Північної Ірландії) хотіли б надати офіційного статусу (без оформлення в обов'язки, передбачені законом)	Встановлені Лордом-канцлером за погодженням з Лордом-головним суддею		Перед призначенням суддів інформують про те, якою повинна бути їхня поведінка	
-----------------	--	--	--	---	--

	Несумісна діяльність		
	Джерело	Вид несумісної діяльності	Винятки
АНДОРРА	Спеціальний закон про правосуддя	Будь-яка інша публічна посада; комерційна діяльність, промислова або професійна діяльність; робота юристом чи надання правової допомоги	
АЗЕРБАЙДЖАН	"це питання є незрозумілим для нас"		
БЕЛЬГІЯ		Суддя не може одночасно обіймати посаду державного обвинувача, обраного представника, баристера, судового виконавця, солісitora, військового, священнослужителя або будь-яку оплачувану політичну чи адміністративну посаду	
КІПР		Будь-яка інша посада або професія	Лекції та правові наукові роботи
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА		Політичні посади (наприклад, Президента Республіки або члена Парламенту), робота в урядовому підрозділі або підприємницька діяльність. Наукова робота, викладацька, літературна та мистецька діяльність дозволяються, як і робота політичного радника, у разі якщо вони не підривають гідність судової влади та довіру, яку вона повинна викликати	

ЕСТОНІЯ		Політична посада чи діяльність, жодна інша посада, крім викладацької або дослідницької; суддя не може бути членом правління публічних або приватних компаній	
ФІНЛЯНДІЯ	Закон про державних службовців	Посада в публічній установі, будь-яка оплачувана громадська, комерційна діяльність	Дозвіл може бути отримано від суду або суду вищої інстанції
ФРАНЦІЯ		Несумісність з роботою у будь-якій публічній установі, будь-якою громадською, комерційною або оплачуваною діяльністю, а також роботою арбітром	
НІМЕЧЧИНА	Закон про судову систему	Заборонена адміністративна діяльність (крім тієї, яка виконується в суді, під час досліджень та викладацької роботи); суддя може належати до політичної партії та може висувати свою кандидатуру у Парламент: у разі обрання до Парламенту виконання обов'язків судді зупиняється; заборонено надавати консультативні та посередницькі послуги	Уряд може уповноважити суддю діяти в якості арбітра або давати свідчення в арбітражному суді в якості експерта
ІСЛАНДІЯ	Закон про судову систему 1998 року	Суддя не може погоджуватися на посаду або володіти часткою в компанії, якщо це є несумісним з його посадою або, ймовірно, погіршить якість його/її роботи	Викладацька робота, головування у комітетах, написання лекцій тощо. Дозвіл на участь у позасудовій діяльності повинен запитуватися у Комітету суддівських функцій
ІРЛАНДІЯ	Конституція 1937 року	Суддя не має права бути членом палат Парламенту або займати "будь-яку іншу оплачувану посаду"	
ІТАЛІЯ	Королівський указ від 30 січня 1941 року	Будь-яка робота або посада в публічному чи приватному секторі, крім діяльності члена Парламенту або благодійної організації; будь-який тип комерційної, промислової або професійної діяльності. Вища рада суддів може дозволити виконання "завдань іншого виду"	Викладацька та наукова діяльність можливі за умови отримання дозволу від Вищої ради суддів згідно з жорсткими умовами. Робота арбітром дозволяється лише в окремих випадках
ЯПОНІЯ	Закон про організацію судової системи	Політична та комерційна діяльність, отримання винагороди, крім тієї, що виплачується за роботу суддею	Верховний Суд може надати дозвіл на отримання іншої винагороди, крім тієї, що виплачується за роботу суддею

ЛІХТЕНШТЕЙН	Стаття 6 Закону про державних службовців 1938 року	Будь-яка інша оплачувана діяльність або така, що вимагає багато часу, без дозволу уряду, який розглядає, чи може така діяльність бути сумісною з роботою судді (дозвіл, як правило, надається у випадку неповної зайнятості для проведення досліджень та викладацької роботи)	
ЛИТВА	Закон про судову систему 2002 року	Політична діяльність; суддя не підлягає призову на військову службу; заборонена прибуткова приватна діяльність, але дозволена виплата компенсації за викладацьку роботу; заборонена діяльність в недержавних організаціях, якщо вона перешкоджає незалежності судді	Читання лекцій та правові наукові роботи
ЛЮКСЕМБУРГ	Конституція та Закон про організацію судів	Оплачувана діяльність	
МАЛЬТА	Кодекс організації та цивільного процесу, Кодекс етики	Особиста участь або залучення в якості консультанта до справи, яка вже відкрита або вірогідно розглядатиметься суддею; будь-яка інша діяльність, навіть тимчасова, крім як у міжнародному судовому органі або університеті	За згодою Президента Республіки
МОЛДОВА	Закон про статус суддів	Будь-яка публічна або приватна посада або посада члена Парламенту або радника місцевого органу влади; суддя не може належати до політичних або соціально-політичних організацій; суддя не може займатися підприємництвом або надавати усні консультації, окрім як близьким родичам. Публікації та інтерв'ю у ЗМІ можливі тільки у випадку, якщо вони не стосуються питань внутрішньої політики	
НІДЕРЛАНДИ	Стаття 44 Закону про організацію судової влади № 1827/2001 Закон про несумісність діяльності у національному та Європейському парламентах (1994 рік)	Судді не можуть бути (відповідні посади у Нідерландах) баристерами, солісїторами, нотаріусами; вони не можуть працювати в інших професіях, що передбачають надання юридичної допомоги або консультацій; судді Верховного Суду не можуть бути членами нідерландського або Європейського парламентів	

НОРВЕГІЯ	Закон про судові органи та Державна основна угода	Судді є відносно вільними; тільки судді Верховного Суду підпорядковуються особливим положенням. Загалом, судді можуть бути юристами, посередниками або присяжними без необхідності звільнитися з посади судді	Законопроект на розгляді Парламенту, який має замінити існуючу практику, містить жорсткі положення щодо заборони, надання дозволу та декларування додаткових видів діяльності, що посилює правила несумісності
ПОЛЬЩА	Конституція та закон	Будь-який інший вид діяльності, крім наукових публікацій або викладацької діяльності на основі неповної зайнятості за умови, що це не шкодить виконанню обов'язків судді; будь-який вид діяльності або роботи на прибутковій посаді, що може завдати шкоди іміджеві судової влади; будь-яка політична діяльність	Заява повинна бути направлена до вищої інстанції за ієрархією (голова суду, вищий суд або міністр)
ПОРТУГАЛІЯ		Публічна або приватна професійна посади; застосовуються правила несумісної діяльності, що стосуються державних службовців загалом	Викладацька та дослідницька діяльність може дозволятися Комісією суддівської служби; проте така діяльність не може оплачуватися
РУМУНІЯ		Політична діяльність, будь-яка посада, крім тієї, що пов'язана з науковими публікаціями та викладацькою діяльністю	
СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА	Закон 2000 року	Політичні посади в широкому розумінні, у тому числі в урядових структурах та армії; прибуткова приватна діяльність, крім наукової, викладацької чи мистецької діяльності, однак, за умови, що вона не підриває гідності посади судді	
СЛОВЕНІЯ	Конституція та Закон про організацію судів	Будь-яка адміністративна або політична посада, будь-яка комерційна або професійна діяльність, прибуткова діяльність або участь в управлінні компаніями, або будь-які дії, що можуть заплямувати репутацію судової влади. Викладацька та дослідницька робота дозволяються за згаданих умов	
ШВЕЦІЯ	Законодавство та Конституція	Жоден суддя не може бути підпорядкований іншому судді або державному службовцю	

ШВЕЙЦАРІЯ		Будь-яка публічна посада, будь-яка інша професія, посади директора, менеджера або члена органу управління прибуткової структури, призначення на посаду, присвоєння звання або повідомлення про це закордонними відомствами	Суд може уповноважити суддю працювати в якості експерта або арбітра та здійснювати інші допоміжні види діяльності та висувати відповідні умови для підтримання престижу та незалежності судової влади
ТУРЕЧЧИНА	Закон про суддів та державних обвинувачів	Будь-яка громадська діяльність, крім випадків, коли це дозволено законом; будь-яка прибуткова діяльність	
УКРАЇНА	Конституція	Професійні судді не можуть належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу	Наукова, викладацька та творча робота
ВЕЛИКО-БРИТАНІЯ	Керівні принципи	Суддя не може бути арбітром або брати участь у прибутковій професійній діяльності (крім написання робіт та редагування) або будь-якій політичній діяльності; суттєві обмеження застосовуються також у разі звільнення судді з посади	

	Обставини, за яких може ставитися під сумнів безсторонність	
	Джерело	Обставини
АНДОРРА	Спеціальний закон про правосуддя	Близькість членів родини, обіймання посад адвоката або представника, комерційні або економічні правові відносини. Проведення судового розгляду зі стороною або її адвокатом. Заінтересованість в об'єкті судового розгляду, ієрархічні або дружні відносини
АЗЕРБАЙДЖАН		
БЕЛЬГІЯ	Судова практика, що базується на положеннях Кодексу та законодавстві щодо самовідводу та несумісності	
КІПР	Практика Верховного Суду	Конфлікт родинних або персональних інтересів, знайомство із справою або сторонами

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА	Цивільний процесуальний та Кримінальний процесуальний кодекси, механізм... відшкодування шкоди в результаті зловживання суддею своїми повноваженнями	
ЕСТОНІЯ		Конфлікт інтересів, будь-які відносини, які можуть негативно вплинути на довіру до судової системи, упередженість
ФІНЛЯНДІЯ	Процесуальний кодекс	Родинні зв'язки, конфлікт інтересів, упередженість, залучення до справи та інші причини, які ставлять під обґрунтований сумнів безсторонність судді
ФРАНЦІЯ		Судді може бути заявлено відвід, і він повинен утриматися від розгляду справи за різних обставин, які ставлять під сумнів його об'єктивну та суб'єктивну безсторонність: родинні або дружні відносини; конфлікт фінансових інтересів; випадки, коли суддя уже приймав рішення у справі, у якій існує підпорядкованість
НІМЕЧЧИНА	Цивільний процесуальний кодекс	Родинні зв'язки; справа, у якій суддя давав свідчення або виступав в якості експерта, або в якій він уже приймав рішення. Сумніви щодо його безсторонності можуть, таким чином, виявлятися через конфлікт фінансових або дружніх інтересів або заявленої підтримки одній із сторін судового розгляду
ІСЛАНДІЯ	Закон про цивільний процес та Закон про кримінальний процес	Суддя є стороною спору; суддя надавав поради стороні справи; наявність родинних, дружніх або професійних відносин з однією із сторін; суддя є свідком у справі або має близькі відносини із свідком
ІРЛАНДІЯ	Правило <i>nemo iudex in causa sua</i> [не можна бути суддею у своїй справі]	Не допускається конфлікт особистих, родинних або фінансових інтересів, не може бути упередженості та прихильності; у протилежному випадку — суддя повинен заявити самовідвід
ІТАЛІЯ	Цивільний процесуальний та Кримінальний процесуальний кодекси	Конфлікт родинних, особистих або фінансових інтересів; знайомство із справою або сторонами; упередженість та прихильність
ЯПОНІЯ	Конституція, Цивільний процесуальний та Кримінальний процесуальний кодекси	Крім додержання правил щодо несумісності, судді може бути заявлено відвід або вимогу заявити самовідвід за певних обставин [наприклад, коли сторона процесу є його родичем]
ЛІХТЕНШТЕЙН		Конфлікт особистих або сімейних інтересів, упередженість, питання про які піднімаються самим судом або сторонами
ЛИТВА	Кодекс цивільного процесу	Конфлікт особистих або родинних інтересів, упередженість, залучення до справи в якості свідка

ЛЮКСЕМБУРГ	Стаття 521 нового Кодексу цивільного процесу, ст. 542 Кодексу кримінальних розслідувань, ст. 6 Європейської конвенції з прав людини	Якщо піддається сумніву безсторонність судді або якщо виникає обґрунтований сумнів щодо справедливості судового процесу
МАЛЬТА	Вичерпний перелік обставин, за яких суддя повинен відмовитися від справи або сторони можуть вимагати від нього припинення розгляду справи, визначено в Кодексі організації судів та цивільного процесу	Конфлікт особистих або родинних інтересів, упередженість, залучення до справи в якості свідка
МОЛДОВА	Цивільний процесуальний та Кримінальний процесуальний кодекси	Суддя повинен відмовитися від справи, коли він має в ній прямий чи опосередкований інтерес або у випадку існування родинного зв'язку із сторонами
НІДЕРЛАНДИ	Закон про цивільний процес, Закон про кримінальний процес, Закон про адміністративний процес	"Факти або обставини, які можуть поставити під сумнів безсторонність судді" (закон не містить детальних положень; судова практика відповідає принципам, викладеним Європейським Судом справедливості)
НОРВЕГІЯ	Закон про судові органи	Родинні зв'язки із сторонами або їхніми юридичними радниками, якщо довіра до судді може бути поставлена під сумнів. У цьому випадку суддя повинен відмовитися від ведення справи (конфлікт інтересів у більшості справ)
ПОЛЬЩА	Закони про цивільний та кримінальний процес	У випадках, коли суддя знає сторони справи або знайомий із справою, оскільки він уже брав у ній участь (тісний зв'язок з однією із сторін або справою в особистій або професійній якості); два типи випадків: <i>iudex inhabilis</i> [автоматичний відвід судді в силу закону] та <i>iudex suspectus</i> [відвід судді на підставі рішення суду за клопотанням сторони]
ПОРТУГАЛІЯ	Закон про судоустрій, Кодекс цивільного процесу, Кодекс кримінального процесу	Суддя не може працювати в суді, де працює член його сім'ї. У випадку обґрунтованого сумніву щодо справедливості судового провадження або коли суддя просить відсторонення від справи через виникнення конфлікту особистих, фінансових або родинних інтересів
РУМУНІЯ	Законодавство	Тісний зв'язок з однією із сторін; політичний вплив; тиск з боку ЗМІ; дружні відносини
СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА		Будь-які обставини, за яких під час здійснення суддею своїх обов'язків, у його приватному житті або після того, як він залишає суддівську посаду, суддя викликає неповагу до своєї посади або ставить під загрозу довіру до судової системи

СЛОВЕНІЯ	Кодекси цивільного та кримінального процесу, ЄКПЛ	Якщо суддя є стороною судового розгляду або його залучено до справи, або має зв'язок з такою особою; якщо суддя давав свідчення або був залучений до справи у якості експерта; якщо суддя брав участь у прийнятті рішення в справі або сам приймає таке рішення; якщо існує обґрунтований сумнів щодо безсторонності судді
ШВЕЦІЯ	Процесуальні кодекси	Родинний зв'язок, конфлікт особистих, фінансових або політичних інтересів, упередженість, професійна або особиста участь у справі
ШВЕЙЦАРІЯ	Законодавство та судова практика	... відповідає практиці Європейського суду з прав людини
ТУРЕЧЧИНА	Кодекси цивільного та кримінального процесу	Упередженість, конфлікт інтересів, особиста участь в якості потерпілого, свідка, радника, арбітра, або через родинні зв'язки
УКРАЇНА	Процесуальні кодекси	Тісний зв'язок з однією із сторін справи; особистий інтерес у справі; випадки, коли здійснення обов'язків судді в будь-якому разі ставитимуть під сумнів безсторонність судді
ВЕЛИКО-БРИТАНІЯ	ЄКПЛ	

	Кримінальна або цивільна відповідальність суддів			
	Кримінальна відповідальність		Цивільна відповідальність	Процедури
	Порушення	Покарання		
АНДОРРА	Кримінальний кодекс, стаття 114, корупційна діяльність		Судді несуть цивільну відповідальність у разі шахрайства під час здійснення ними своїх обов'язків	У кримінальних справах суддю може бути заарештовано тільки у випадку, якщо його упіймали під час вчинення злочину; тимчасове усунення від виконання обов'язків є автоматичним за погодженням з Вищою судовою радою
АЗЕРБАЙДЖАН	Наприклад, якщо суддя навмисно засуджує невинувату особу	Ув'язнення або відшкодування шкоди	Вищий суд, який повторно розглядає справу, може встановити, що суддя, який розглядав справу в першій інстанції, підлягає відповідальності	Президент та Рада суддів приймають рішення щодо ініціювання провадження шляхом передачі справи до Генеральної прокуратури; справа щодо звинувачення судді розглядається загальним судом

БЕЛЬГІЯ	Порушення норм загального законодавства або під час здійснення своїх функцій	Санкції, передбачені загальним законодавством	Механізм відшкодування збитків суддею, який зловживав своїми повноваженнями, що дозволяє притягти суддю особисто до відповідальності за навмисний обман або шахрайство. Держава також може відповідати за неналежну поведінку судді	У кримінальних справах питання вирішується прокурором, що діє при Апеляційному суді; у цивільних справах розгляд здійснюється Касаційним судом
КІПР	Конституція гарантує імунітет для суддів Вищого конституційного суду та Вищого Суду (зараз об'єднані у Верховний Суд). Загальне право та право справедливості забезпечують імунітет також для суддів нижчої інстанції			
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА	У зв'язку з виконанням своїх обов'язків		У випадку прийняття незаконного рішення або завдання шкоди, компенсацію шкоди здійснює держава, яка має право подання регресного позову до судді, якщо останній був притягнений до дисциплінарної відповідальності	Кримінальне провадження проти судді здійснюється з дозволу Президента Республіки; юрисдикцію щодо таких справ мають загальні суди, що діють за звичайною процедурою
ЕСТОНІЯ	Якщо суддя навмисно виніс незаконне рішення	Звільнення з посади	Особиста відповідальність судді відсутня; відповідальність несе держава	Представник Генеральної прокуратури звертається до Верховного Суду, який виносить рішення про те, що провадження може здійснюватися у відповідності з Кримінальним кодексом та Кримінальним процесуальним кодексом за погодженням з Президентом Республіки
ФІНЛЯНДІЯ	Порушення, передбачені Кримінальним кодексом, якщо вчинені під час виконання обов'язків судді	Санкції, передбачені загальним законодавством, у тому числі звільнення з посади	Відповідальність за шкоду, завдану суддею під час виконання ним своїх обов'язків. Компенсація, як правило, сплачується державою та у деяких випадках може потім відшкодуватися суддею	Звичайні процедури, які згідно з Конституцією можуть бути ініційовані будь-ким, чиї права порушено (винятки та спеціальні процедури для членів Верховних Судів)

ФРАНЦІЯ	Правопорушення, визначені законодавством	Санкції, передбачені загальним законодавством	Цивільна відповідальність лише у випадку, якщо суддя особисто винуватий	Звичайні кримінальні процедури; цивільний позов можливий тільки проти держави, яка може подати регресний позов проти судді
НІМЕЧЧИНА	Порушення Кримінального кодексу, що передбачає зловживання посадою судді та корупцію	Санкції, передбачені загальним законодавством	Особиста цивільна відповідальність, якщо діяння, яке завдало шкоди, є кримінальним правопорушенням. В інших випадках відповідальність покладається на державу, і держава може подати регресний позов проти судді у випадку, коли держава компенсувала шкоду	Стандартні кримінальні та цивільні процедури
ІСЛАНДІЯ	Якщо суддя навмисно виносить несправедливе рішення; якщо суддя застосовує незаконні процедури для отримання свідчень про визнання вини або видає накази про незаконне затримання чи розслідування	Посилені санкції, передбачені загальним законодавством	Держава несе цивільну відповідальність, але може вимагати відшкодування від судді в разі навмисного правопорушення	Процедури, передбачені загальним законодавством
ІРЛАНДІЯ	Повний імунітет суддівської посади, що визнаний загальним правом			
ІТАЛІЯ	Порушення, передбачені Кримінальним кодексом спеціально для судді, що діє під час виконання своїх обов'язків (наприклад, корупція)	Санкції, передбачені загальним законодавством	Цивільна відповідальність за крайню необережність або відмову в доступі до правосуддя була передбачена в Законі 1988 року, що позначив перехід від відносного імунітету. Держава виступає гарантом та може подати регресний позов проти судді (розмір відшкодування обмежується, якщо шкода завдана ненавмисно)	Спеціальні правила щодо юрисдикції з тим, щоб забезпечити розгляд справи в іншій області. Справи розглядаються загальними судами

ЯПОНИЯ	Звичайна кримінальна відповідальність		Згідно з прецедентом, встановленим Верховним Судом у 1955 році, судді не несуть особистої цивільної відповідальності за шкоду, завдану сторонам, під час виконання ними своїх професійних обов'язків	
ЛІХТЕНШТЕЙН	Правопорушення згідно із загальним правом, плюс окремі спеціальні правопорушення, такі як зловживання посадовими повноваженнями або корупція	Санкції, передбачені загальним законодавством. Суддя, засуджений до ув'язнення строком більше ніж на один рік, звільняється з посади	Загальні правила щодо цивільної відповідальності держави, яка може подати регресний позов	Звичайні суди і процедури у кримінальних та цивільних справах. Верховний Суд має юрисдикцію щодо розгляду апеляцій
ЛИТВА	Порушення Кримінального кодексу, що передбачає зловживання посадовими повноваженнями та корупцію	Санкції, передбачені загальним законодавством	Тільки держава несе відповідальність, але має право подавати регресний позов проти судді	Будь-яке кримінальне переслідування або затримання повинні бути схвалені Парламентом; потім суддя усувається від виконання повноважень до завершення розгляду справи
ЛЮКСЕМБУРГ	Стаття 4 Цивільного кодексу, зловживання повноваженнями та відмова в доступі до правосуддя	Штрафи, заборона виконання обов'язків, заборона займати публічні посади	Можлива тільки відповідальність держави (процедури згідно із загальним правом, Закон від 1 вересня 1988 року)	Стаття 639 нового Цивільного процесуального кодексу, що передбачає відшкодування шкоди суддею, який зловживав своїми посадовими повноваженнями
МАЛЬТА	У Кримінальному кодексі є окреме положення, що стосується випадків, коли суддя відмовляється від розгляду або відхиляє законно подане клопотання щодо habeas corpus [судовий наказ про доставку до суду особи, що знаходиться під вартою]	Санкції, передбачені загальним законодавством	Відсутні спеціальні правила. Відсутні відомі спроби притягнення судді до цивільної відповідальності	Звичайні процедури загальних судів з розгляду кримінальних справ

	Як для будь-якої особи, що займає публічну посаду: зловживання посадовими повноваженнями, корупція, привласнення коштів			
МОЛДОВА	Загальне законодавство, згідно з принципом рівності усіх перед законом		Відсутність цивільної відповідальності для суддів	Кримінальне переслідування з дозволу Вищої ради магістратури та Президента Республіки або Парламенту залежно від обставин. Слухання справи у вищих судах
НІДЕРЛАНДИ	Застосовується загальне законодавство		Тільки держава може нести відповідальність	Застосовується загальне законодавство, відсутні спеціальні процедури
НОРВЕГІЯ	Правопорушення згідно із загальним законодавством		Позов про цивільну відповідальність судді можливий тільки, якщо рішення [судді] було скасовано та якщо суддя вчинив правопорушення, прийнявши таке рішення	Обвинувачення проти судді висувається Королівською радою; слухання справи проти судді завжди здійснюється вищим судом, ніж той, в якому суддя працює
ПОЛЬЩА	Правопорушення, пов'язані із суддівською діяльністю та обов'язками		Суддю може бути притягнуто до особистої відповідальності відповідно до загального законодавства; держава може понести відповідальність у випадку не навмисної помилки або неналежної службової поведінки (регресний позов обмежується розміром трьох місячних окладів судді; але таке обмеження відсутнє у випадку грубого порушення); не існує відповідальності за наслідки судового рішення	Кримінальне провадження та затримання повинні бути санкціоновані Дисциплінарним судом (крім випадку затримання особи на місці вчинення злочину); Дисциплінарний суд також може тимчасово усунути суддю від виконання обов'язків; апеляція подається до суду вищої інстанції

ПОРТУГАЛІЯ	Порушення норм загального права, вчинене під час виконання службових обов'язків; спеціальні правопорушення, які стосуються зловживання службовими повноваженнями, привласнення державних коштів, відмови в доступі до правосуддя, порушення таємниці	Санкції, передбачені загальним законодавством	Суддя несе цивільну відповідальність тільки у випадку, коли дії, що завдали шкоду, призвели до засудження за хабарництво, привласнення державних коштів або зловживання владою; суддя повинен відшкодувати сплачену державою компенсацію	Стандартні кримінальні процедури в суді вищої інстанції, ніж суд, у якому працює суддя, у випадку кримінальних справ; суд, у якому було вчинено дії, що призвели до завдання шкоди, у цивільних справах
РУМУНІЯ	Загальне право	Загальне законодавство	Загальне право	У цивільних справах — звичайні процедури; у кримінальних справах — необхідно отримати попередній висновок міністра юстиції або Президента, потім звичайні процедури та суди (вищі суди для суддів певного рівня в ієрархії)
СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА	Правопорушення, вчинені під час виконання суддівських обов'язків	Ув'язнення, втрата професійного або почесного рангу, заборона практикувати, штрафи		У кримінальних справах провадження повинно бути санкціоновано органом, який призначив або обрав суддю, та ініціюється головою відповідного суду або міністром юстиції
СЛОВЕНІЯ	Посадовий злочин	Санкції, передбачені загальним законодавством, наслідком яких може бути звільнення з посади		У кримінальних справах будь-яке провадження або затримання здійснюються з дозволу Парламенту

ШВЕЦІЯ	Правопорушення, які вчинені під час виконання обов'язків та передбачені Кримінальним кодексом: невиконання службового обов'язку, корупція, порушення професійної таємниці	Санкції, передбачені загальним правом (штрафи, ув'язнення), та можливі дисциплінарні наслідки, у тому числі звільнення з посади	Шкода, завдана в процесі здійснення суддею своїх обов'язків; держава загалом є відповідальною за необережність державного службовця; суддя може нести персональну відповідальність за наявності обтяжуючих обставин	У кримінальних справах, якщо суддя є членом Верховного Суду, Омбудсмен або Канцлер юстиції може ініціювати провадження
ШВЕЙЦАРІЯ	Правопорушення, пов'язані з виконанням посадових обов'язків або офіційною посадою судді		Тільки держава може нести цивільну відповідальність; пряма відповідальність судді не дозволяється	У кримінальних справах тільки Парламент може дозволити провадження; Парламент може також тимчасово усунути суддю з посади; справа розглядається загальними судами
ТУРЕЧЧИНА	Кримінальний процесуальний кодекс: перевищення або зловживання службовими повноваженнями, корупція, фаворитизм	Ув'язнення	Цивільний процесуальний кодекс: цивільні наслідки кримінального правопорушення; прийняття незаконних рішень або рішень, прийнятих з особистих міркувань або на основі обставин, які не мають відношення до справи	Кримінальне провадження вимагає згоди Вищої ради суддів та прокурорів, яка призначає слідчих та прокурора; Рада вирішує, чи є справа дисциплінарною, і передає документи до компетентних органів (особливі процедури у випадку зради)
УКРАЇНА		Санкції, передбачені загальним законодавством, плюс звільнення із суддівської посади	Не передбачено цивільної відповідальності для суддів	Звичайні кримінальні процедури, але будь-яке затримання судді може застосовуватися тільки у виключних випадках та з дозволу Верховної Ради України. Суддя негайно усувається від виконання своїх обов'язків. Компетентний суд — це апеляційний суд, що спеціально для цього визначається та в якому суддя ніколи не працював
ВЕЛИКО-БРИТАНІЯ	Імунітет згідно із загальним правом під час здійснення суддівських обов'язків, в інших випадках — імунітет передбачено тільки для суддів, які діяли добросовісно			

	Дисциплінарне провадження			
	Обставини	Процедура	Уповноважений орган	Санкції
АНДОРРА	Серйозні або дуже серйозні порушення, передбачені статтями 83 та 84 Спеціального закону про правосуддя	Вища судова рада розпочинає розслідування на підставі заяви особи, якій завдано шкоди, громадянина, якому відомі факти порушення, департаменту Генерального прокурора або голови відповідного суду	Вища судова рада	Санкції передбачено статтею 85 Спеціального закону про правосуддя: догана, штраф, тимчасове відсторонення від виконання обов'язків, звільнення з посади
АЗЕРБАЙДЖАН	У випадку дрібних порушень	Міністр юстиції звертається до Ради суддів з метою притягнення судді до дисциплінарної відповідальності	Рада суддів	Попередження або звільнення
БЕЛЬГІЯ	Порушення правил поведінки, передбачених законом або закріплених судовою практикою, наприклад підрив довіри до судових інституцій		Справа судді розглядається головою його суду, Першим головою Апеляційного суду або Загальними дисциплінарними зборами Апеляційного чи Касаційного суду залежно від його рангу та тяжкості порушення або санкції, що застосовується	Попередження, простий осуд, осуд з доганою, відсторонення від виконання обов'язків строком від 15 днів до 1 року, звільнення
КІПР	Порушення етичних обов'язків	Верховний Суд призначає слідчого суддю, а потім вирішує питання направлення справи судді до дисциплінарного органу	Вища рада суддів	Догана або звільнення

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА	Порушення дисциплінарних правил, передбачених Законом 2002 року	Міністр юстиції, голова відповідного суду або голова Верховного Суду приймають рішення про початок провадження впродовж двох місяців з часу, коли стало відомо про факти порушення, але не пізніше ніж за два роки після порушення	Дисциплінарний суд, що складається з п'яти суддів, які призначаються головою відповідного суду за погодженням з радою суддів цього суду строком на три роки. Дисциплінарні суди першої інстанції діють при Вищому суді в Празі та Вищому суді в Оломоуці. Апеляції на їхні рішення розглядаються дисциплінарним сенатом Верховного Суду	Догана, тимчасове зниження розміру оплати праці, тимчасове відсторонення від обов'язків голови суду, тимчасове відсторонення від обов'язків судді
ЕСТОНІЯ	Недодержання процесуальних правил та будь-яке порушення або поведінка, що загрожує довірі до судової системи	Провадження ініціюється головою Верховного Суду або міністром юстиції	Дисциплінарний комітет Верховного Суду	Попередження, догана, штраф, звільнення з посади (лише за рішенням пленарних зборів Верховного Суду)
ФІНЛЯНДІЯ	Дисциплінарні провадження відсутні. Дрібні порушення (невиконання обов'язку) можуть тягти кримінальну відповідальність			
ФРАНЦІЯ	Порушення обов'язків, пов'язаних з посадою судді; негідна, несумлінна або нечесна поведінка		Вища судова рада під головуванням першого голови Касаційного суду	Від звичайної догани, що заноситься до особової справи судді, до звільнення з посади
НІМЕЧЧИНА	Порушення обов'язків, передбачених законами. На практиці дисциплінарні справи відкриваються дуже рідко	Службовий суд (Dienstgericht) вирішує питання про відкриття або закриття формального дисциплінарного провадження, про тимчасове відсторонення від виконання обов'язків, про невиконання заробітної плати або про скасування будь-яких з цих заходів	Федеральний службовий суд, який є підрозділом Федерального суду справедливості, вирішує дисциплінарні справи федеральних суддів. Для розгляду дисциплінарних справ суддів на службі земель — земельні службові суди	Догана, штраф, зменшення розміру заробітної плати, переведення на іншу посаду, звільнення з посади

ІСЛАНДІЯ	Порушення при виконанні функцій судді, професійна поведінка або поведінка поза судом	Письмова скарга подається Комітету суддівських функцій будь-якою особою, якій діями судді завдано шкоду. Комітет відхиляє скаргу або надає судді та голові відповідного суду можливість подати свої письмові пояснення. В останньому випадку Комітет виносить письмове та обгрунтоване рішення щодо скарги. Ініціювати провадження щодо судді може також голова відповідного суду, міністр юстиції або сам Комітет. Провадження, що здійснюється Комітетом суддівських функцій, регулюється Законом про адміністративні процедури. Рішення про винесення попередження судді може бути впродовж місяця оскаржено ним до суду шляхом подання позову до держави в особі міністра юстиції	Комітет суддівських функцій, створений відповідно до Закону про судову владу. Комітет складається з трьох членів (та їхніх трьох заступників), які призначаються міністром юстиції (по одному члену за пропозицією Асоціації суддів Ісландії та юридичного факультету Університету Ісландії; третій член — міністром юстиції на власний розсуд)	Комітет суддівських функцій може винести попередження. Голова суду може звернутися до судді з проханням виправити свою поведінку. У випадку серйозного обвинувачення або серйозного аморального вчинку суддів міністр юстиції може звернутися із цивільним позовом до суду для тимчасового відсторонення або звільнення. Суддя може бути звільнений з посади лише за рішенням суду (стаття 60 Конституції Ісландії)
ІРЛАНДІЯ	Суддя може бути звільнений за процедурою імпічменту в разі схвалення відповідного рішення двома палатами парламенту. Прецедентів притягнення до відповідальності в порядку імпічменту у період 1937—1999 років не було			
ІТАЛІЯ	Невиконання суддею суддівських обов'язків, публічна або приватна поведінка, що підриває довіру до його посади або негативно впливає на престиж судової влади	Провадження ініціюється Генеральним прокурором Касаційного суду або міністром юстиції. Розслідування проводиться службою Генерального прокурора або членом Дисциплінарного суду	Дисциплінарний суд, який складається з дев'яти суддів на чолі з віцепрезидентом Вищої ради суддів (якщо Президент Республіки не захоче головувати на засіданні)	

	Детальні склади дисциплінарних порушень містяться в судовій практиці	На всіх етапах гарантуються права сторони захисту. Дисциплінарний суд може відсторонити суддю від виконання обов'язків та зупинити виплату заробітної плати (відсторонення є обов'язковим у випадку арешту судді). Можлива апеляція на дисциплінарне рішення, що подається суддею, міністром юстиції або Генеральним прокурором до Спільної цивільної палати Касаційного суду	Вісім суддів обираються Вищою радою суддів з числа своїх членів (два з них мають бути членами, призначеними Парламентом). Хоча це є судовий орган, Суд відомий на практиці як "дисциплінарний відділ Вищої ради суддів"	
ЯПОНІЯ	Дисциплінарна відповідальність за невиконання службових обов'язків, негідна поведінка. За вчинення тяжкого порушення або невиконання службових обов'язків суддя звільняється з посади в порядку імпічменту	Процедури визначено Законом про організацію судів, Законом про імпічмент суддів та Законом про дисциплінарні заходи проти суддів	У дисциплінарних справах щодо суддів Верховного Суду юрисдикцію має Верховний Суд; суддів окружних судів, сімейних судів — Вищий суд. Суд для розгляду питання імпічменту складається з 14 членів Парламенту, які обираються порівну двома палатами Парламенту	Попередження або штраф за дисциплінарне порушення. Звільнення у випадку імпічменту
ЛІХТЕНШТЕЙН	У випадку порушення посадових обов'язків, що загальні для всіх публічних службовців (відповідно, порушенням може бути розкриття професійної таємниці, необгрунтоване зволікання з розглядом справи, засудження за вчинення злочину, участь у забороненій позасудовій діяльності тощо)	Оскільки особливі процедури не передбачені, регулюються правилами кримінального процесу	Дисциплінарні справи проти суддів першої інстанції розглядаються Вищим судом (Obergericht), а проти суддів Вищого суду — Верховним Судом (Oberster Gerichtshof)	Від догани, тимчасового зменшення розміру заробітної плати до звільнення

ЛИТВА	Дисциплінарними порушеннями є: поведінка, що дискредитує посаду судді (поведінка, несумісна із статусом судді та така, що суперечить вимогам Правил професійної етики суддів); вчинення адміністративного порушення; недотримання професійних або політичних обмежень, що передбачені для суддів	Дисциплінарна справа проти судді може бути ініційована радою суддів, головою суду, в якому працює суддя, або головою вищого суду. Заява подається до Комісії суддівської етики та дисципліни. Розпочате дисциплінарне провадження спрямовується до Суду честі суддів. Дисциплінарні справи розслідуються колегією з трьох суддів. Суд честі розглядає дисциплінарні справи відповідно до Закону про суди та процедурних правил, ухвалених Судом честі. Правила Суду честі передбачають прав захисту (у тому числі право мати представника). Рішення Суду честі може бути оскаржено до Верховного Суду	Комісія суддівської етики та дисципліни складається з п'яти членів, які призначаються Радою суддів строком на чотири роки. Два кандидати пропонуються Радою суддів, один — головою Верховного Суду, один — головою Апеляційного суду та один — головою Вищого адміністративного суду. Суд честі суддів складається із семи членів, які призначаються Радою суддів (один член з числа суддів Верховного Суду, два — суддів Апеляційного суду, один — суддів Вищого адміністративного суду, два — суддів регіональних судів та один — суддів місцевих судів)	Суд честі суддів застосовує такі санкції: осуд, догана та сувора догана. Суд честі може також запропонувати Президенту або Сейму звільнити суддю, перевести його до суду нижчого рівня або ініціювати процедуру імпичменту щодо судді Верховного Суду, а також голови чи судді Апеляційного суду
ЛЮКСЕМБУРГ	Стаття 155 Закону про організацію судів	Стаття 157 Закону про організацію судів		Стаття 156 Закону про організацію судів
МАЛЬТА	Регулюється Конституцією. Нездатність виконувати свої обов'язки або серйозне порушення правил поведінки	Звільнення з посади Президентом за зверненням Парламенту (ухваленим двома третинами голосів). До внесення Президентом подання справа розслідується Комісією з питань відправлення правосуддя		Звільнення з посади

МОЛДОВА	Навмисне порушення закону при відправленні правосуддя, дисциплінарне правопорушення, публічна діяльність політичного характеру, порушення правил щодо несумісності, систематичне або грубе порушення Кодексу поведінки	Дисциплінарне провадження може бути ініційовано: головою Верховного Суду, головою Вищої ради суддів, будь-яким членом Вищої ради суддів	Дисциплінарна колегія Вищої ради суддів	Випробувальний строк, попередження, звільнення
НІДЕРЛАНДИ		У випадку незначного порушення службових обов'язків або правил поведінки голова суду може винести судді попередження. Якщо суддю засуджено за вчинення злочину, якщо його оголошено банкрутом або якщо він діє таким чином, що серйозно підривається довіра до правосуддя, Верховний Суд може тимчасово відсторонити його від виконання обов'язків або звільнити	Верховний Суд	Попередження, відсторонення від обов'язків або звільнення
НОРВЕГІЯ	Наразі правила щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів відсутні, оскільки вони як посадовці високого рівня звільнені від дисциплінарних санкцій згідно із Законом про державну службу. Зміни до законодавства, що запроваджують таку відповідальність, ще не набули чинності	Згідно з проектом законодавчих змін заяву проти судді зможе подати будь-яка особа, якої стосувалася неналежна поведінка судді. За пропозицією органом для розгляду скарг та дисциплінарних справ буде Наглядний комітет суддів (Tilsynsutvalget for dommere)	Має бути створений новий орган для розгляду скарг та дисциплінарних справ, що складатиметься з п'яти членів: двох представників громадськості, двох суддів та одного адвоката. Усі призначатимуться Урядом	"Критична оцінка" або попередження (за проектом закону)

	<p>Нові правила стосуватимуться неналежної професійної поведінки при виконанні обов'язків, тобто вчинків, які суперечать "поведінці, що є гідною судді". Важливим критерієм буде те, чи може відповідний вчинок послабити довіру до судів або суддів</p>	<p>Передбачатиметься право на оскарження в суді, що діятиме в складі непрофесійних суддів</p>		
ПОЛЬЩА	<p>Порушення гідності посади, грубе порушення юридичних норм</p>	<p>У розгляді дисциплінарної справи бере участь дисциплінарний адвокат, який призначається Національною радою судівництва строком на чотири роки з числа кандидатів, які пропонуються загальними зборами суддів апеляційних судів. Окремо призначаються дисциплінарні адвокати для суддів військових судів та Верховного Суду, Вищого адміністративного суду. Дисциплінарні адвокати виступають в ролі обвинувачів у дисциплінарних справах проти суддів. Справа порушується дисциплінарним адвокатом за зверненням міністра юстиції, першого голови Верховного Суду, голів апеляційних та окружних судів, керівних органів апеляційних та окружних судів,</p>	<p>Кожен тип судів (загальні суди, адміністративні суди, військові суди, Верховний Суд) має окрему систему дисциплінарних судів. Для суддів судів загальної юрисдикції судом першої інстанції виступає апеляційний суд, другої інстанції — Верховний Суд. Для суддів військових судів судом першої інстанції виступають окружні військові суди, другої інстанції — Військова палата Верховного Суду. Для суддів Верховного Суду та Вищого адміністративного суду судом першої інстанції є Верховний Суд або Вищий адміністративний суд в складі трьох суддів відповідного суду; судом другої інстанції — Верховний Суд або Вищий адміністративний суд у складі семи суддів відповідного суду.</p>	<p>Догана, усунення від виконання певних функцій, переведення на іншу посаду, звільнення з посади судді</p>

		<p>Національної ради судівництва та за власною ініціативою після отримання пояснення від відповідного судді.</p> <p>Обвинувачений, дисциплінарний адвокат, а також Національна рада судівництва та міністр юстиції можуть оскаржити рішення дисциплінарного суду до дисциплінарного суду другої інстанції (без права на подання касації на рішення другої інстанції)</p>	<p>Дисциплінарні суди розглядають справи в складі трьох суддів, які обираються шляхом жеребкування з числа усіх суддів відповідного дисциплінарного суду</p>	
ПОРТУГАЛІЯ	<p>Порушення професійних обов'язків; дії або бездіяльність на посаді судді, що несумісні з гідністю судді</p>		<p>Вища рада суддів. Апеляція розглядається Верховним Судом</p>	<p>Штраф в розмірі від 5 до 90 днів оплати праці судді, переведення, відсторонення від виконання обов'язків строком від 20 до 240 днів, примусова відставка, звільнення з посади</p>
РУМУНІЯ	<p>Порушення правил професійної поведінки; поведінка, що суперечить інтересам служби або завдає шкоди репутації судової системи (затримки з розглядом справ, прогул, вчинки у власних інтересах, втручання в роботу інших суддів, порушення таємниці)</p>	<p>Проведення ініціюється Міністерством юстиції. Попереднє розслідування обставин проводиться суддею, що має не нижчий ранг, ніж обвинувачуваний суддя.</p> <p>Обов'язково заслуховується пояснення судді. Справа розглядається Вищою радою суддів.</p> <p>У ході провадження обвинуваченому судді може допомагати інший суддя. Апеляційна скарга розглядається колегією з дев'яти суддів Верховного Суду</p>	<p>Вища рада суддів, Верховний Суд (апеляція)</p>	<p>Догана, попередження, зменшення розміру заробітної плати, скасування надбавки за заслуги, тимчасове переведення, відсторонення від обов'язків строком до шести місяців, звільнення з керівної посади або з посади судді</p>

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА	Порушення дисциплінарних правил, викладених в Законі 2000 року, або внаслідок кримінального засудження	Ініціювати провадження можуть міністр юстиції, голова відповідного суду або голова вищого суду. Попереднє розслідування проводиться головою дисциплінарного суду або за його дорученням членом такого суду	Дисциплінарні суди, які створюються Верховним Судом	Догана, тимчасове зменшення розміру заробітної плати, відсторонення від обов'язків, звільнення з посади
СЛОВЕНІЯ	Порушення суддівських обов'язків або порушення в ході виконання суддівських функцій (стаття 81 Закону про суддів)	Дисциплінарне провадження може ініціюватися міністром юстиції або головою відповідного суду. Рішення про початок провадження приймається колегією дисциплінарного суду першої інстанції, яка призначає із складу такого суду суддю для проведення розслідування. Функції дисциплінарного обвинувача виконує один із суддів Верховного Суду	У першій інстанції дисциплінарні справи розглядаються дисциплінарним судом, що складається із судді Верховного Суду (голове), двох суддів вищих судів, по одному судді з окружного та районного судів. Апеляція розглядається дисциплінарним судом другої інстанції, що складається із семи суддів Верховного Суду. Склад суду першої інстанції визначається Верховним Судом за пропозицією Судової ради; склад суду другої інстанції — Верховним Судом за пропозицією голови Верховного Суду	Переведення (на строк від шести місяців до трьох років), затримання підвищення на посаді, зменшення розміру заробітної плати
ШВЕЦІЯ	Суддя, який вчинив злочин, або іншим чином засвідчив свою нездатність бути суддею, звільняється з посади	Справа проти судді вищого суду розглядається Верховним Судом, щодо інших суддів — спеціальним дисциплінарним органом (Statens ansvarsnamnd). Апеляція на рішення останнього розглядається Судом з трудових відносин. Суддею-доповідачем виступає звичайний суддя	Члени дисциплінарного органу (Statens ansvarsnamnd) призначаються Урядом. Наразі цей орган складається з голови апеляційного суду (голова органу), судді вищого адміністративного суду, двох членів парламенту, одного члена, номінованого профспілкою працівників юридичної професії	Попередження, зменшення розміру заробітної плати, звільнення з посади

ШВЕЙЦАРІЯ	Відсутня інформація			
ТУРЕЧЧИНА	Невиконання службових обов'язків, неналежна поведінка, затримки в розглядах, підрив іміджу правосуддя, невиконання адміністративних обов'язків	Оскарження дисциплінарних рішень Вищої ради суддів та прокурорів у суді не передбачено	Вища рада суддів та прокурорів	Попередження, зменшення розміру заробітної плати, осуд, позбавлення права на підвищення на посаді чи в ранзі, переведення на іншу посаду, звільнення з посади
УКРАЇНА	Порушення законодавства при розгляді судових справ; порушення вимог, що висуваються до судді; порушення обов'язків судді	Дисциплінарне провадження порушується головою відповідної кваліфікаційної комісії суддів, головою Верховного Суду, головами вищих спеціалізованих або апеляційних судів. Підставами для порушення дисциплінарного провадження щодо судді можуть бути: подання Міністерства юстиції України; подання голови відповідного суду, посадових осіб державних органів, установ, організацій, органів місцевого самоврядування; повідомлення в засобах масової інформації	Кваліфікаційні комісії суддів, Вища рада юстиції (щодо суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду)	Догана, пониження кваліфікаційного рангу. За наслідками дисциплінарного провадження відповідна кваліфікаційна комісія суддів може прийняти рішення про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції для вирішення питання про внесення подання про звільнення судді з посади
ВЕЛИКО-БРИТАНІЯ	Особливо тяжке порушення правил поведінки	За ініціативою Лорда-канцлера та Лорда-головного судді	Справа вирішується Королевою за звернення обох палат Парламенту у випадку старших суддів та Лордом-канцлером — у випадку інших суддів. В обох випадках необхідна згода Лорда-головного судді	Звільнення з посади (дуже нечасто)